

RAPPORT # 3

DEN LJUSNANDE FRAMTID.

**OM ARBETSLIVSANKNYTNING
I HUMANISTISK UTBILDNING.**

humtank

INNEHÅLL:

INLEDNING	3–6
1. ARBETSLIVSANKNYTNING I POLICY OCH DEBATT	7–14
Varför arbetslivsanknytning – varför nu?.....	7–10
Generell eller specifik arbetslivsanknytning – långsiktig eller kortsiktig arbetslivsanknytning?.....	10–12
Arbetslivsanknytning för humanister – en självmotsägelse?.....	12–13
Slutsatser och rekommendationer	14
2. INFRASTRUKTURELLA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ARBETSLIVSANKNYTNING VID SVENSKA LÄROSÄTEN	15–20
Svag infrastruktur för arbetslivsanknytning.....	17–18
Varierad infrastruktur för arbetslivsanknytning.....	18–19
Stark infrastruktur för arbetslivsanknytning.....	19–20
Slutsatser och rekommendationer	20
3. PRAKTIK SOM ARBETSLIVSANKNYTNING FÖR HUMANISTER	21–27
Urval och förutsättningar	21–22
Praktik för humanister – vad är det?.....	22–25
Sammanfattande diskussion.....	26–27
Slutsatser och rekommendationer	27
4. AVSLUTNING: FRÅN SVAG YRKESIDENTITET TILL STARK KOMPETENSFÖRSTÅELSE	28–29
NOTER.....	30–34

INLEDNING

Förbereds dagens studenter i svensk humaniora på arbetsmarknaden och livet efter examen? Hur går det i så fall till, och är kopplingarna som finns till yrkeslivet under studieåren tillräckliga? I den här rapporten griper vi oss an och försöker svara på dessa frågor.¹ Därtill pekar vi ut vägar framåt för hur högre utbildning i humaniora bättre kan giftas samman med livet efter studierna. Humanioras relevans i och för arbetslivet är en fråga som Humtank gång på gång återkommer till. Det är ingen slump. Vi är övertygade om att humanistiska utbildningar ger kunskaper och kompetenser som kommer väl till pass i ett föränderligt arbetsliv. En avgörande fråga blir då hur studier och arbetsliv, studenter och avnämare kan mötas. Just sådana spörsmål står i fokus för denna rapport.

I Humtanks rapport 2, *På jakt efter framtidens kompetenser*, belystes frågan om vilka kompetenser som efterfrågas i arbetslivet.² Vi kunde visa att färdigheter som ges av humanistisk utbildning är viktiga på arbetsmarknaden. Frågan är inte minst knuten till det faktum att utbildning inom humaniora befinner sig i en ständig förändringsprocess och att den måste förhålla sig till de utmaningar som kommer med ett skärpt fokus på *samverkan*, vilket är ämnet för Humtanks rapport 4.³ I den här rapporten behandlas dagens humanistiska utbildningar bortom hävdvunna ämneskurser med särskilt sikte på digital humaniora, fortbildande distanskurser och tvärvetenskapliga program. Bilden som tonar fram av humaniora är den av ett mycket varierat fält med olika former för utbildning.

Redan Högskolelagen slår fast att högre utbildning på grundnivå i Sverige ska ”utveckla studenternas [...] beredskap att möta förändringar i arbetslivet.”⁴ Det är som vi lyfter fram

i del 1 i den här rapporten en svagare skrivning än den som föregick 1992 års högskolelag. Ändå är arbetslivsanknytningen helt central i dagens högre utbildning – rentav så med tydligare accent efter Bolognareformen och dess betoning på *anställningsbara* studenter.⁵ Det tål att uppmärksammas att *anställningsbarhet* och *arbetslivsanknytning* är ett språkbruk som inte emanerar från – och som kanske till och med kan betraktas som främmande för – humaniora som verksamhetsområde. Icke desto mindre anser Humtank att det finns ett värde i att uppmärksamma frågeställningen och vad den kan innebära för studier i humanistiska ämnen. Framförallt menar vi att också humanister behöver förhålla sig till arbetslivsanknytning, eftersom den är och kommer vara en viktig komponent i högre utbildning under överskådlig tid. Om inte humanister själva tar itu med frågan och identifierar vad den innebär för humanistisk utbildning, finns risken att såväl problemformuleringar som lösningar hämtas från andra utbildningsområden. Det ska inte förstås som att humaniora utmärkts av något slags särart, utan som att olika utbildningsområden lyder under delvis olikartade villkor och har olika sorters kopplingar till yrkeslivet. Humanister behöver med andra ord själva aktivt förhålla sig till frågor om arbetsmarknad och anställningsbarhet.

För en rad utbildningar är arbetslivsanknytningen lika given som utbildningens existens; yrkesförberedelsen är utbildningens själva *raison d'être*. Det gäller utbildning som bedrivs i den så kallade KY-sektorn (kvalificerad yrkesutbildning) men förstås också sådan som ges vid högskolor och lärosäten, exempelvis sjuksköterske- och juristutbildning. Vad det så gäller humaniora ger landskapet ett något

splittrat intryck. Å ena sidan finns här av hävd starkt yrkesanknutna utbildningar som helt eller till stora delar finns placerade i humaniora eller i dess gränstrakter. Lärarprogrammet hör hit, liksom bibliotekarieutbildning och utbildningsprogram för översättare, präster, kommunikatörer, journalister och på senare tid språkkonsulter. Å andra sidan finns en betydande mängd humanistisk utbildning som inte har någon given koppling till ett yrke. Det hänger sannolikt ihop med det faktum att det saknas en humanistisk yrkesidentitet, även om personer med en humanistisk examen finns verksamma i många olika sektorer på arbetsmarknaden.⁶ De ganska strikta kriterier för vad en humanist med högskoleexamen är som tillämpas i en analys från 2011 ger vid handen att humanister på arbetsmarknaden uppgick till cirka 32 000 personer år 2008. Denna grupp hade växt med 68,1 procent sedan 1998.⁷

Om man menar allvar med att högre utbildning ska förbereda för arbetsmarknaden är frågan återigen hur studier och arbetsliv hänger samman. Att frågan uppfattas som viktig också för humanioras del visas inte minst av intresset som den väcker i offentligheten. För somliga debattörer har en stark arbetslivsanknytning av humanistisk utbildning framstått som uttryck för en instrumentell nyttoförståelse. Också själva innebörden av begreppet *nytt* är omstridd i debatten om humaniora.⁸ Andra har starkt betonat humanioras relevans ur ett samhällsligt perspektiv, inbegripet arbetsmarknaden. Här har nyttobegreppet kommit till heders, om än inte i en strikt instrumentell mening. Ett värdefullt perspektiv på den humanistiska forskningens samhällsnytta har formulerats av Victoria Fareld på följande sätt:

För att humanistisk forskning ska vara samhällsnyttig måste den vara angelägen för samhället; det måste finnas engagerade studenter och en intresserad offentlighet. Detta sker inte genom att humanistiska forskare vänder samhället och den egna uppgiften ryggen. Tvärtom blir vi angelägna genom att gripa oss an de stora frågorna om mänskligt liv, frågor som inte enkelt låter sig omvandlas till säljbara produkter.¹⁰

Samtidigt har Svenskt Näringsliv nyligen publicerat en rapport som pläderar för en elitistisk humaniora.¹¹ En av tankarna som tonar fram i rapporten, författad av Anna Victoria Hallberg, är att humaniora i kraft av sin onyttia ska visa sig bli nyttig.¹² I samma anda varnas för en humaniora som vänder sig utåt mot samhället och blir en "samhällsvetenskap light".¹³ Här är visserligen inte platsen att ingående diskutera humanioras framtid som forskningsfält. Det kan ändå noteras att rapporten odlar en föreställning som Anders Ekström och Sverker Sörlin träffsäkert har kallat "ädelhumanistisk",¹⁴ det vill säga en humaniora som, med en måhända tillspetsad formulering, är sig själv nog och inte behöver sträcka sig bortom traditionella domäner. Som synes intas ständigt olika positioner i debatten, vilket också ger frågan livskraft.

I den här rapporten är vår utgångspunkt att varken det humanistiska kunskapsprojektet som sådant eller utvecklandet av kompetenser kan vara en ensidigt "humanistisk" angelägenhet. Arbetsmarknaden behöver humanister och humanister behöver impulser från, kunskaper om och kontakter med arbetsmarknaden. Det finns gott om stöd för denna hållning. I en forskningsbaserad rapport utgiven av Universities UK, samarbetsorgan för brittiska

lärosäten, konstateras att studenter i Storbritannien överlag behöver utveckla bättre kontakter med arbetslivet. Arbetsmarknaden där utmärks inte av att den skulle översvämmas av överkvalificerade personer. Snarare krävs insatser för att matcha kompetenser och yrken:

The analysis of specific skills and subject variation is anything but specific: most employer surveys indicate a demand for technical and job-specific skills while also demanding a wide array of general employability skills, such as communication, teamwork and commercial awareness, with entrepreneurial and data analysis skills increasingly being added to that to list. Work experience is seen as vital for students of all subjects, highlighting what students often perceive to be a 'Catch 22': you can't get a job if you haven't had a job.¹⁵

Svensk arbetsmarknad ser i dessa avseenden delvis annorlunda ut än den brittiska, där studenter i *liberal arts*-anda förväntas träda in i arbetslivet med en uppsättning generella färdigheter. Men även vad gäller synen på den svenska arbetsmarknaden för humanister kan olika positioner intas. Medan några rapporter ger fog för optimism och tonar ned krisretoriken väljer andra studier att betona alarmerande tendenser. En analys baserad på data över humanisters ställning på svensk arbetsmarknad mellan 1989 och 2008 understryker att det i alla händelser inte finns skäl till skönmålning:

Antalet som har en examen i humanistiska ämnen på grundnivån eller forskarutbildningsnivån ökade markant i Sverige under det senaste decenniet. Det har skett samtidigt som humanisternas ställning på arbetsmarknaden har försämrats jämfört med läget för dem som har andra examensinriktningar. Den genomsnittliga årsinkomsten för humanister är låg oavsett examensnivå och den ekonomiska avkastningen av utbildning är alltså låg.¹⁶

Författarna till analysen, Julia Boguslaw och Eskil Wadensjö, föreslår några tänkbara åtgärder på dessa problem. En skulle kunna vara att reducera antalet utbildningsplatser för att motverka överutbildning, i linje med förslagen i rapporten från Svenskt Näringsliv som omtalas ovan.

En annan åtgärd som förs på tal är att öka det offentliga stödet till kulturektorn, som sysselsätter många humanister. En tredje möjlighet som övervägs av författarna är att i högre grad "kombinera humanistisk utbildning med annan utbildning".¹⁷

Till "annan utbildning" kan förstås också praktikperioder och andra yrkeslivsorienterande inslag räknas. En annan brett anlagd rapport, *Humaniora i yrkeslivet* från Lunds universitet, tycks ge ytterligare stöd för vikten av arbetslivsanknytning i humanistisk utbildning. Av intervjuer som genomförts med alumner kan följande bild tecknas: "Vägen in på arbetsmarknaden upplevs på det individuella planet inte sällan som snårig [...] Det räcker ofta inte med en examen för att etablera sig i yrkeslivet, utan man måste också bygga upp ett nät av personliga kontakter."¹⁸ Alumner som

intervjuats i rapporten vittnar om hur exempelvis familjekontakter sört för en anställning. Samtidigt är flera informanter – i linje med vad som framkommit i andra undersökningar – missnöjda med Arbetsförmedlingens förmåga och benägenhet att bistå dem som söker etablera sig på arbetsmarknaden.⁴⁹

Som desto viktigare framstår det mot denna bakgrund att för svensk del belysa skärningspunkter och mötesplatser mellan (humanistisk) utbildning och arbetsliv – också för att häri rymms ett viktigt uppdrag att tillgodose behov från studenter som saknar på förhand etablerade vägar in på arbetsmarknaden. I denna anda tar vi oss an frågan om humanioras arbetslivsanknytning i tre steg, vilka återspeglas i rapportens lika många delstudier:

(1) I den första delen tecknas en generell bild av arbetslivsanknytning i högre utbildning med särskild tonvikt vid humaniora. Utgångspunkten här är lagtexter och styrdokument på både central och lärosätesspecifik nivå. Ett historiskt perspektiv finns närvarande.

(2) Den andra delen tar sig an de infrastrukturella villkoren för arbetslivsanknytning vid tjugo svenska lärosäten. Här belyser vi vilka instanser och tjänstefunktioner som finns för arbetslivsanknytning liksom konkreta aktiviteter.

(3) I den tredje delen närstuderas sex svenska lärosäten med avseende på innehållsliga kopplingar till arbetsmarknaden – framför allt praktikinslag – i sådan humanistisk utbildning som inte i sig är tydligt yrkesförberedande. De utvalda lärosätena är Göteborgs universitet (GU), Karlstads universitet (KaU), Linköpings universitet (LiU), Lunds universitet (LU), Mittuniversitetet (MIUN) och Mälardalens högskola (MDH).

I ett avslutande kapitel summerar vi så de viktigaste lärdomarna som kan utvinnas ur de tre delrapporterna. Utöver det pekar vi ut några möjliga vägar för hur humaniorautbildning och arbetslivsanknytning kan knytas närmare varandra.

Vårt syfte med rapporten är att teckna en bild av hur arbetslivsanknytning faktiskt ser ut i svensk humaniora. Men ännu viktigare: vi vill förstås också bjuda in till en fördjupande diskussion och reflektion över humanisters väg in i arbetslivet. Det är vår förhoppning att rapporten ska bidra med impulser för såväl studenter i humaniora som lärare/forskare och beslutsfattare vid lärosäten och i politiska församlingar.

1. ARBETSLIVSANKNYTNING I POLICY OCH DEBATT

VARFÖR ARBETSLIVSANKNYTNING – VARFÖR NU?

I och med implementeringen av Bolognareformen (2007) i Sverige har begreppet *anställningsbarhet* hamnat i fokus för svensk debatt och diskussion om högre utbildning. Även om Bolognadeklarationens övergripande målformuleringar om att främja anställningsbarhet snarast rör infrastrukturella aspekter av utbildning såsom främjande av rörlighet genom jämförbara poängsystem och examina,²⁰ så har det i en svensk kontext kommit att bli ett fokus på utbildningsinnehåll, och främjandet av studenters anställningsbarhet efter utbildning har ofta konkretiserats som utbildningars *arbetslivsanknytning*. Detta har blivit en viktig faktor för såväl styrning som dimensionering och utvärdering av högre utbildning.

För humaniora har frågan om arbetslivsanknytning i utbildningen kommit att bli särskilt komplicerad och i vissa stycken motsägelsefull. Begreppet arbetslivsanknytning har ibland använts synonymt med begrepp som relevans, nytta och kvalitet. Utbildningar som leder till yrkesexamen ses följaktligen som mer relevanta än sådana som leder till generell examen. Inom den senare kategorin återfinns ofta humaniora och därigenom har negativa omdömen om relevans och nytta i särskilt hög grad kommit att fällas om humanistiska utbildningar. Flera tunga aktörer har uttalat skepsis kring humanioras koppling till arbetsmarknaden. TCO hävdade redan i rapporten *Jakten på anställningsbarhet* (2007) att studenter inom humanistiska och samhällsvetenskapliga utbildningar i särskilt hög grad saknar arbetslivsanknytning och att studenterna därmed är sämre förberedda för arbetslivet än studenter inom andra utbildningar.²¹

Högskoleverket och sedermera Universitetskanslerämbetet (UKÄ) har i årsrapporter och planeringsunderlag kontinuerligt uttryckt pessimism kring möjligheterna för humaniorastudenter och andra studenter med generella examina att etablera sig på arbetsmarknaden.²² Vissa gånger har tonen varit direkt tillrättavisande, som i Svenskt Näringslivs rapport *Konsten att strula till ett liv* (2011), där det hävdas att det är slöseri med såväl human- som finansiellt kapital att så många studenter tar studielån för att läsa kurser i ämnen som inte leder till arbete.²³ I boken *Alltings mått* talar Anders Ekström och Sverker Sörlin om att detta sammantaget har lett till ”konsensusnormen om att humaniora inte är en särskilt nyttig verksamhet utan bör försvaras av andra skäl”.²⁴ Med detta har arbetslivsanknytning blivit en viktig symbolfråga för humanvetenskaperna.

Diskussionen ovan visar att det har skett ett slags semantisk glidning mellan begreppen att *förberedas* för och ha *förutsättningar* för att utföra ett yrke. Att under sin utbildning förberedas för ett arbete är dock inte det enda som till slut avgör hur väl någon kommer att utföra det. Historik och statistik visar att sambanden inte är fullt så enkla.²⁵ Trots att begreppen arbetslivsanknytning och anställningsbarhet så påtagligt fått ökad uppmärksamhet genom Bolognareformen, är det knappast en ny tanke att högre utbildning bör utformas med ett framtida yrkesliv i åtanke. I själva verket har denna strävan varit en självklar del av högre utbildning i Sverige sedan 1977 års högskolereform, då flera stora yrkesutbildningar som tidigare bedrivits utanför högskolan integrerades i den, exempelvis lärarutbildningar och vårdutbildningar. I och med reformen knöts alla utbildningar till någon av fem yrkesutbildningssektorer och

genomförd utbildning resulterade i ett utbildningsbevis med påbjuden tydlig relation till arbetsmarknaden.²⁶ Förändringarna manifesterades i den första högskolelagen från 2007, som angav att högskolans uppgift skulle vara att ”utbildningen skall främja att de studerande förbereder sig för skilda yrken”,²⁷ och att ”utbildningen inom högskolan skall planeras med hänsyn till samhällets behov av utbildade och individernas behov och önskemål”.²⁸

Dagens diskussion om utbildningars arbetslivsanknytning, och synen på högre utbildning som utan självklar koppling till arbetslivet, har sannolikt sin bakgrund i de förändringar som 1993 års högskolereform medförde. I och med reformen försvann utbildningarnas explicita anknytning till yrkessektorer och den innehållsliga styrningen av utbildningar minskade. Linjeform och fasta utbildningsplaner övergick till ett kursbaserat programsystem med friare vägar fram till utfärdad examen. Denna nya frihet fick till följd att studenters individuella val – snarare än en statlig analys av arbetsmarknadens behov – blev en vägledande princip för utbud och dimensionering av högre utbildning.²⁹ I högskolelagen återspeglades förändringarna genom att befintliga formuleringar om yrkesförberedelse ströks. Istället sammanfattades mål och principer för högre utbildning med formuleringen ”en grundläggande högskoleutbildning skall, utöver kunskaper och färdigheter, ge studenterna förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att självständigt lösa problem samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen, allt inom det område som utbildningen avser”.³⁰

Den nya högskolelagen fastställde också distinktionen mellan två kategorier av examina: yrkesexamen, som inrättades för yrken som krävde legitimation eller någon form av särskild behörighet för att utövas, och generell examen, där inga sådana krav fanns.³¹ Denna indelning skulle kunna antyda att endast utbildningar

med yrkesexamina ansågs ha direkt koppling till arbetsmarknaden medan utbildningar med generella examina inte nödvändigtvis ansågs ha sådan utan snarare syftade till kunskaps-sökande för dess egen skull eller i individuellt bildningssyfte. Detta är i sin tur förmodligen också en del av förklaringen till en förekommande uppfattning om humanioras bristande arbetslivsanknytning med tanke på att fristående kurs och generell examen är den gängse organisationsformen och examenstypen inom humaniora.

Denna förenklade förståelse av sambandet mellan examenstyp och yrkeskoppling är dock inte helt rättvisande. Sedermera har yrkesexamen inrättats också för yrken som inte kräver legitimation, såsom socionomexamen och ingenjörsexamina. Och omvänt finns inom gruppen generella examina många utbildningar som tydligt syftar till yrkesområden, exempelvis inom ekonomi, juridik och administration. Av förarbeten till 1993 års lagändring framgår också att yrkeskopplingen aldrig eliminerats i någon form av examen utan snarare ansågs implicit i all högre utbildning genom de mer generiska mål som angavs i lagtexten.

I promemorian *Om universitet och högskolor - frihet för kvalitet* (1992) angavs exempelvis att ”den student som genomgått högskoleutbildning som uppfyller de här föreslagna målen har tillägnat sig ett aktivt och kritiskt förhållningssätt till kunskap” och att detta anses vara ”den bästa förberedelsen för kommande yrkesverksamhet av skilda slag”.³² Med en sådan målbild borde med andra ord humanistiska utbildningar betraktas i ett mer positivt ljus än vad som åtminstone emellanåt är fallet i den offentliga diskussionen.

Balansen mellan olika syften med högre utbildning fortsatte att diskuteras i direkt anslutning till reformen 1993, justeringar gjordes i lagtexten och efter en proposition lades formuleringen ”beredskap att möta förändringar i arbetslivet” till portalparagrafen om utbildningens syfte.³³ Denna formulering har sedan dröjt sig kvar i lagtexten. Bologna-reformen 2007 innebar att en ny examensstruktur infördes för högre utbildning som nu delades in i grundnivå och avancerad nivå med särskilda målformuleringar för varje nivå. I och med reformens genomförande anpassades högskolelagen till den nya examensstruktur som reformen innebar. Detta skedde genom att målen som i äldre ordning gällt grundläggande utbildning överfördes till att gälla utbildning på grundnivå. Fortfarande anges alltså ”beredskap att möta förändringar i arbetslivet” som ett mål för utbildning på grundnivå i lagtexten.³⁴ För utbildning på avancerad nivå skrevs nya mål och även här infördes mål om yrkeskoppling. Från 1 januari 2007 anges därmed att utbildning på avancerad nivå ska ”utveckla studenternas förutsättningar för yrkesverksamhet som ställer stora krav på självständighet eller för forsknings- och utvecklingsarbete” och att studenterna ska kunna ”(självständigt) arbeta i annan kvalificerad verksamhet” eller ”självständigt verka i arbetslivet”.³⁵

Även om man kan konstatera att Bologna-deklarationen i sig inte säger något explicit om arbetslivsanknytning, så framgår av reformens förarbeten att utbildningars yrkesförberedelse betonas i det Bolognasamarbete som följde på deklarationen. Exempelvis anges i propositionen *Ny värld – ny högskola* (2004) att en examen på grundnivå ”ska ge studenterna en god grund för att gå vidare till nästa nivå eller söka sig ut på arbetsmarknaden”.³⁶ Denna intention återspeglas också i högskoleförordningens bilaga 2, där mer specificerade nationella examens-

mål i samma riktning finns som är betydligt mer precisa än vad som tidigare förekommit. Ett nationellt examensmål för utbildning på grundnivå är att ”visa sådan färdighet som fordras för att självständigt arbeta inom det område som utbildningen avser”.³⁷

Hur anställningsbarhet och arbetslivskoppling ska operationaliseras i utbildningen är följaktligen en fråga som har funnits på framskjuten plats på lärosätenas dagordningar. Regeringen har sedan Bolognareformens implementering ställt krav på att samtliga lärosäten ska ta fram en forsknings- och utbildningsstrategi som tar hänsyn till studenternas och arbetsmarknadens efterfrågan på olika utbildningar.³⁸ Högskoleverket har därefter haft i uppdrag att kartlägga hur universitet och högskolor arbetar med att anknyta utbildningar till arbetsmarknaden, och av rapporten *Kontaktiviteter: Högskolornas verksamheter för utbildningarnas arbetslivsanknytning* (2012) framgår att de flesta lärosäten på central nivå eller fakultetsnivå har inrättat olika slags organisatoriska enheter och särskilda kontaktpersoner för att hantera sina åtaganden om arbetslivsanknytning och samverkan. Som vi kan visa i den här rapporten bör den bilden emellertid nyanseras något. Mindre och medelstora lärosäten har ofta ett väl utvecklat samarbete med de olika regionernas kommuner och landsting som en följd av att de i flera fall har bildats och utvecklats utifrån regionala behov och med närområdets arbetsliv i åtanke.³⁹

I övergripande strategi- och styrdokument hos de sex lärosätena i den här rapportens närstudie återfinns hos alla målformuleringar och strategier som handlar om att koppla samman utbildning och arbetsliv. Mest pregnant formulerat är detta hos GU, KaU, MIUN och MDH. GU skriver i strategidokumentet *Vision 2020* att man har för avsikt att öka kontaktytorna med omvärlden för att höja kvaliteten i

utbildningen. Detta ska man uppnå bland annat genom att "utveckla arbetslivsanknutna inslag i utbildningen".⁴⁰ KaU uppger i sin strategiska plan för perioden 2017-2019 att utbildningarna ska "kännetecknas av en nära och kreativ relation med arbetsliv och samhälle"⁴¹ och man har som målbild för 2018 att "hög kvalitet, flexibla utbildningsformer, arbetslivskontakt och nöjda studenter" ska göra KaU till ett av de mest attraktiva lärosätena för förstahandssökande.⁴² MIUN:s utbildningsstrategi anger fram till och med 2017 att arbetslivsanknytning ska vara ett av två områden med "särskilt framträdande position i universitetets utvecklingsarbete" under strategiperioden.⁴³ MDH:s vision är att 2022 vara främst bland Sveriges lärosäten vad avser samproduktion vilket på utbildningssidan konkretiseras i att "alla utbildningar är arbetslivsintegrerade".⁴⁴ LiU och LU är mer generella i sina formuleringar. LiU anger på sin hemsida att utbildning "såväl som forskning bedrivs i nära samverkan med näringsliv och samhälle" och man beskriver sina samverkansplattformar där studenter kan få arbetslivskontakter.⁴⁵ LU skriver i sin strategiska plan att man vill stimulera samarbeten och att "samverkan med offentlig sektor, kulturområdet, samhällslivet, näringslivet och alumner ska vidareutvecklas och underlättas".⁴⁶ Hur dessa principiella och visionära ställningstaganden återspeglas på fakultetsnivå och i lärosätenas humaniora-utbildningar behandlas i denna rapport del 2 och 3.

GENERELL ELLER SPECIFIK ARBETSLIVS-ANKNYTNING – LÅNGSIKTIG ELLER KORTSIKTIG ARBETSLIVSANKNYTNING?

Som framgår av redogörelsen för centrala styrdokument ovan är det uppenbart att det yrkesförberedande alltid funnits implicerat också i mer generella mål för högre utbildning, även om det inte har varit explicit uttryckt. Det ligger visserligen i sakens natur att yrkesexamina har en mer uttalad relation till ett visst yrke än generella examina som är öppnare till sin karaktär. Vi har dock sett att 1993 års frihetsreform förutsatte att förberedelse för ett yrke främst uppnås genom just en bred, allmänbildande utbildning präglad av generiska kunskaper och färdigheter. I något avseende kan man alltså säga att högre utbildning per definition innebär förberedelser för ett kommande arbetsliv. Att sådana generiska kompetenser och färdigheter – eller *transferable skills* – ofta anses utmärkande för humaniora talar för att humanistisk utbildning i samma bemärkelse bör anses vara yrkesförberedande.

Synsättet att även generiska kompetenser och generella examina tillgodoser behov på arbetsmarknaden återkommer i studier, rapporter och uppföljningar. Så också insikten att olika utbildningar därmed har olika behov av andra mer konkreta aktiviteter för arbetslivsanknytning. Högskoleverkets uppföljning av lärosätenas arbete med att implementera arbetslivsanknytning konstaterar exempelvis, med stöd i sitt regeringsuppdrag, att en längre teoretisk utbildning i första hand ska ge studenterna kunskaper och färdigheter som är breda och långsiktigt hållbara. "Specialiseringar och detaljkunskaper kommer senare i yrkeslivet",⁴⁷ och "arbetsmarknadsanknytningens omfattning och former kan och bör variera beroende på utbildningarnas inriktning"⁴⁸ skriver man. Synsättet bekräftas av de uppföljda

lärosätenas egna beskrivningar av sina verksamheter för arbetslivsanknytning. Man framhåller där kritiskt tänkande, muntlig och skriftlig förmåga, samarbetsförmåga samt förmåga att inhämta, bearbeta och värdera information som centrala färdigheter som bidrar till att förbereda studenterna för kraven i ett föränderligt arbetsliv.⁴⁹ Humtanks rapport *På jakt efter framtidens kompetenser* (2017) visar att detta inte är en inomakademisk ståndpunkt utan att även företrädare för näringslivet identifierar att detta utgör viktiga kompetenser i yrkeslivet. Detta framhåller också Sharon Rider i rapporten *Den lönsamma humanioran* (2015), där en utblick mot USA ger vid handen att nytexaminerade inom humaniora inte har nämnvärt lägre etableringsgrad eller sämre löneläge än personer med övriga akademiska examina.⁵⁰ Förutsättningar finns således för en mer nyanserad debatt om det förmodade glappet mellan humanisten och arbetsmarknaden.

Relationen mellan utbildning och arbete är också komplex eftersom vare sig utbuds- eller efterfrågesidan är statisk. Arbetsmarknaden är heterogen och föränderlig. Nya yrken och sätt att organisera arbete tillkommer och andra försvinner. Teknik utvecklas och den internationella konkurrensen ökar. Detta ställer ständigt nya krav på individers kompetens. Synen på matchning på arbetsmarknaden problematiseras i TCO:s rapport *Fler till start och fler i mål* (2014). Där konstateras att problem med bristande matchning mellan utbildning och arbetsmarknad grundar sig i ett statistiskt synsätt på individers utbildningsnivå och yrkens kompetenskrav, vilka därmed betraktas som oföränderliga över tid. Högre utbildning bör ha en mer proaktiv än reaktiv hållning i relation till arbetsmarknaden, menar man.⁵¹ Denna diskussion återfinns också i Ratios rapport *Saknar den högre utbildningen relevans?*

Även här påpekas att en hundraprocentig koppling mellan utbildning och arbetsliv inte skulle möta arbetsmarknadens krav på lite längre sikt, eftersom arbetsmarknaden utvecklas i snabb takt och arbetslivet artikulerar sina behov kortsiktigt.⁵² Saco markerar likt TCO att akademisk kompetens inte enkelriktat förbereder för befintliga yrken utan även skapar yrken som inte finns men kommer att finnas i framtiden.⁵³

Det finns alltså anledning att diskutera relationen mellan generell respektive specifik och långsiktig respektive kortsiktig arbetslivsanknytning. Ett sätt att belysa detta är att se på statistik över etableringsgrad efter avslutad utbildning. Enligt UKÄ:s årsrapport för 2017 hade 89 procent av dem som avlade en yrkesexamen 2012/2013 etablerat sig på arbetsmarknaden 1 till 1,5 år senare. Motsvarande siffra för studenter med generell examen var 72 procent. Den lägre etableringsgraden för generella examina ska betraktas i ljuset av att ett antal yrkesexamina är påbyggnadsutbildningar för redan yrkesverksamma. Etableringsgrad är dessutom ett mått som förutsätter en mycket stark anknytning till arbetsmarknaden. Med etablering avses i detta sammanhang att ha ett förvärvsarbete, en arbetsinkomst som överstiger en viss nivå och att man inte har varit arbetslös någon gång under uppföljningsåret. Tittar man i stället på sysselsättningen, dvs. andelen som har haft ett jobb under hela eller del av året, så var andelen sysselsatta totalt 97 procent.⁵⁴ Skillnaderna i etableringsgrad utjämnas också över tid. Det tar längre tid att etablera sig på arbetsmarknaden inom vissa yrkesområden än andra och etableringsgraden ökar successivt med tid efter examen.⁵⁵

Kopplingen mellan utbildning och yrke kan också belysas genom att man mäter en utbildnings yrkesspridning, dvs. inom vilka yrken de som har viss utbildning arbetar. En liten yrkesspridning är vanligtvis tecken på att det finns en stark koppling mellan utbildning och yrke.

En stor yrkesspridning kan bero på att utbildningen saknar ett tydligt målyrke. Detta kan i sin tur tolkas antingen som att de med stor spridning har svårt att få arbete i sitt egentliga målyrke och därför söker sig till andra yrken, eller som att de har koppling till en stor del av arbetsmarknadens olika möjliga yrken. SCB:s rapport *Yrkesspridning och utbytbart på arbetsmarknaden* (2010) ger vid handen att humanistisk utbildning har ett spridningsindex på 31 procent. Detta kan jämföras med utbildningar inom exempelvis samhälls- och beteendevetenskap som har ett spridningsindex på 22,1 och utbildningar inom ekonomi vars spridningsindex är 21,2.⁵⁶ Av dessa exempel på utbildningsområden med generella examina tycks alltså humaniorautbildningar ha större utbytbart, eller gångbarhet om man så vill, på arbetsmarknaden än övriga. Frågan är om arbetsmarknadsanknytningen ska anses vara större eller mindre ju bredare yrkesspridningen är.

Det faktum att kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknad inte är lika *tydlig* eller *konkret* för alla högskoleutbildningar ska kanske inte förväxlas med eller tas till intäkt för att den inte är lika *befintlig*. Man kan också se det som att högre utbildning per definition är yrkesförberedande, att det inom vissa utbildningar behövs mer konkretiserade inslag eftersom det framtida yrke som utbildningen syftar till kräver det, men att kompetenser som krävs inom andra yrken tillhandahålls av yrkeslivet självt. Sharon Rider menar att det för humanioras räkning förmodligen handlar om att det saknas förståelse för utbildningars potentiella tillämpningar.⁵⁷ Det svenska utbildningssystemet med snäva grundutbildningar har fått till följd att arbetsgivare, i kontrast till exempelvis brittisk och amerikansk *liberal-arts*, oftast bara har erfarenhet av akademiska studier som är direkt relaterade till sina respektive verksamheter och därmed saknar kunskap om

vad exempelvis en humanistisk utbildning är och kan tillföra en verksamhet. Såväl studenter som arbetsgivare borde följaktligen medvetandegöras om detta.

ARBETSLIVSANKNYTNING FÖR HUMANISTER – EN SJÄLVMOTSÄGELSE?

I rapporten *Kontaktiviteter: högskolornas verksamheter för utbildningarnas arbetslivsanknytning* (som i mycket ringa omfattning behandlar humaniora specifikt) uppges att arbetsplatspraktik ger ”kompletterande perspektiv på en teoretisk utbildning”, utgör ”en möjlighet i arbetssökandet” och skapar, om framgångsrik, ”värdefulla kontakter mellan företag och studenter”.⁵⁸ Alla är emellertid inte överens om att man bör sträva efter att anpassa humanistiska utbildningar efter arbetsmarknaden. Som Anders Ekström och Sverker Sörlin betonar i boken *Alltings mått* kan det förvisso finnas poänger med att sträva efter anställningsbarhet men också risker om arbetsgivarnas önskemål överskuggar individens kunskapsökande och det som författarna kallar ”de långsiktiga samhällsvärdena”.⁵⁹ Ytterligare en invändning som diskuteras av Niklas Stenlås i rapporten *Humanisterna och framtidssamhället* är att exempelvis praktikverksamhet riskerar att sluka stora administrativa resurser för lärosätena, resurser som istället kan fokuseras till traditionella ämnesstudier.⁶⁰ Arbetslivsanknytning kan därmed också av kritikerna betraktas som främst eftergifter på externa krav utan förankring hos lärarkåren. Sådana invändningar bör förstås tas på allvar.

Det bör vidare påpekas att ord som *anställningsbarhet* ingalunda är neutrala eller statiska.⁶¹ Som visats ovan finns det en historisk medvetenhet om detta också i lagtexterna. Arbetslivsanknytning kan uppfattas vara politiskt

värdeladdat och kan, befarar Stenlås, användas för att ”motivera reformer eller ingrepp i utbildningar som strider mot humanistiska grundvärden.”⁶²

För en del debattörer tycks dessutom arbetslivsanknytning för humanister vara något av en självmotsägelse. Det finns som bekant en rad mer eller mindre schablonartade föreställningar behäftade med humaniora, i Sverige såväl som utomlands. Att den stereotypiske humanisten som ett av sina attribut har arbetslöshet eller icke-relevans på arbetsmarknaden har lyfts fram i ett flertal sammanhang.⁶³ Förvisso var enligt SACO under april 2018 humaniora- och konstutbildade de akademiker som hade störst andel arbetslösa (5,8 %) men det var bara 0,4 % högre än för naturvetenskap, matematik och data, en grupp som mer sällan behäftas med motsvarande stigman.⁶⁴ En viktig anledning att undersöka arbetslivsanknytning inom humanistiska utbildningar, för kurser såväl som för program, är att det finns en föreställning om att studier i historia, kultur och språk inte leder till jobb liksom – om än inte alltid bland samma personer – att dylika studier inte är avsedda att leda till jobb. Båda ståndpunkter kan och bör problematiseras. Men två läger som alltså i motsvarande grad kan bli provocerade av talet om arbetslivsanknytning för humaniorautbildningar är de som anser att studier i humaniora är flummigt och borde omvandlas till yrkesförberedande utbildningar och de som menar att humaniora till sitt väsen (enkom) syftar till en bildning av individen. Relevant i sammanhanget är Martin Wiklunds iakttagelse att frågan om humanioras samhällsvärde ofta fastnar ”i motsättningar mellan kunskapens egenvärde och ett instrumentellt nyttoperspektiv på kunskap”⁶⁵ Fredrik Schoug framhåller i samma anda att försök att anpassa utbildningar utifrån icke-akademiska målsättningar, såsom arbetslivsanknytning, riskerar att hamna på kollisionskurs med traditionella bildningsideal.⁶⁶

De flesta som läser, undervisar och forskar inom högskolan idag borde rimligen befinna sig någonstans mellan dessa ytterligheter som något tillspetsat skisserats ovan. För Humtank är det en given ståndpunkt att man inte behöver välja mellan att betrakta studier i humaniora som antingen självförverkligande eller som arbetsförberedande. Det bör understrykas att dessa två syften snarare alltid löpt parallellt genom historien. Goda pläderingar för humanioras värde för individen lär heller inte försvinna bara för att man diskuterar ytterligare mål med högre utbildning. I vår andra rapport förde vi upp frågan om vad arbetsgivare egentligen efterfrågar hos sina anställda och det visade sig passa påfallande väl med flera av de färdigheter som under en lång tid förknippats med studier i humaniora.⁶⁷ Frågan om arbetslivsanknytning för humanister handlar därmed inte om att kompromissa bort studiernas värde till förmån för en ansträngd koppling till arbetsmarknad och yrkesliv. Istället kan man formulera frågan som huruvida vi bättre kan ta tillvara de humanistiska kunskaper som svenska lärosäten lär ut och som faktiskt tycks vara eftertraktade. Att den svenska arbetsmarknaden mår bra av att anställa fler humanister – vare sig för yrken deras utbildning direkt syftar till eller inte – är en given utgångspunkt för Humtank. Detta är en fråga som borde vara angelägna för alla lärosäten med humanistiska utbildningar att förhålla sig till.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

- Begreppen anställningsbarhet och arbetslivsanknytning används ibland missvisande synonymt med kvalitet och relevans, vilket är allvarligt med tanke på att de också är viktiga faktorer för styrning och dimensionering av högre utbildning.
- Högskolelagens intentioner med utbildningars förberedelse för ett kommande arbetsliv implicerar generiska kompetenser.
- Arbetslivsanknytning har alltmer kommit att föras upp på dagordningen och är en aspekt av högre utbildning som bör diskuteras och problematiseras av humanister.
- Frågor om anställningsbarhet, arbetsmarknadsanpassning och arbetslivsanknytning är problematiska och omstridda. Ofta ställs arbetslivsanknytning i motsättning till traditionella humanistiska bildningsideal.
- Humtank anser att föreställningen om humaniorautbildningars låga grad av arbetslivsanknytning behöver omprövas.
- Humtank anser att också utbildningsaktiviteter som främjar generiska kompetenser vid svenska lärosäten ska förstås och tydligt synliggöras som uttryck för arbetslivsanknytning.

2. INFRASTRUKTURELLA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ARBETSLIVSANKNYTNING VID SVENSKA LÄROSÄTEN

I denna del av rapporten vill vi teckna en bred bild av vilka organisatoriska och infrastrukturella förutsättningar som finns för arbetslivsanknytning i humanistisk utbildning idag. Följande lärosäten har tagits med i undersökningen: Göteborgs universitet (GU), Högskolan i Borås (HB), Högskolan Dalarna (HDA), Högskolan i Gävle (HiG), Högskolan i Halmstad (HH), Högskolan i Jönköping (JU), Högskolan Väst (HV), Karlstads universitet (KaU), Linköpings universitet (LiU), Linnéuniversitetet (LnU), Luleå tekniska universitet (LTU), Lunds universitet (LU), Mittuniversitetet (MIUN), Malmö universitet (MaU), Mälardalens högskola (MDH), Stockholms universitet (SU), Södertörns högskola (SH), Umeå universitet (UmU), Uppsala universitet (UU) och Örebro universitet (OrU). För detta ändamål formulerade vi fyra frågor som gick ut till ansvariga personer vid lärosätena:

1. Finns det någon sektion/avdelning/person etc. med ansvar för arbetslivsanknytning i utbildning på lärosätet centralt?
2. Vilka typer av aktiviteter/satsningar för arbetslivsanknytning görs centralt för alla studentgrupper?
3. Finns det någon sektion/avdelning/person etc. med ansvar för arbetslivsanknytning i humanistisk utbildning?
4. Vilka typer av aktiviteter/satsningar för arbetslivsanknytning görs för studenter i humaniora?

Lärosätena har valts ut med tanke på att de alla erbjuder ett substantiellt utbud av humaniorautbildning. På några av lärosätena, som HB och JU, är denna starkt knuten till eller integrerad i yrkesförberedande utbildning,

medan andra högskolor och universitet har en större mängd humaniora i form av fristående kurs. HDA utmärker sig vidare av mycket starka inslag av nätbaserad distansutbildning.

Undersökningen har skett dels genom mini-enkäten bestående av frågorna ovan, dels genom efterforskningar på relevanta hemsidor både centralt på lärosätena och på fakulteter eller motsvarande, i viss mån också vid enskilda institutioner. Eftersom lärosätena där vi som författat rapporten är verksamma finns med i underlaget har våra egna inblickar i och kunskaper om verksamheten fått berika beskrivningen. Uppgifter som vi fått från personer vid lärosätena utan att dessa varit mottagare av frågorna ovan har också tagits med i denna rapportdel.

Svaren på de fyra frågorna bildar dock stommen i undersökningen. Dessa skickades till samverkansansvariga, kommunikatörer/informationsansvariga, vicerektorer, prefekter och/eller avdelningschefer vid de utvalda lärosätena.⁶⁸ De två första frågorna tar sikte på lärosätet som sådant, medan fråga 3 och 4 specifikt handlar om situationen vid humanistiska fakulteter eller motsvarande organisatoriska enheter.

I det som följer redovisas uppgifterna som samlats in i tre delavsnitt.⁶⁹ Inledningsvis redogör vi för ett antal lärosäten vars arbetslivsanknytning på en infrastrukturell nivå är eller förefaller vara svag, åtminstone utifrån vad vi kan bedöma. Därefter tas några lärosäten upp där bilden är något mer splittrad; här finns många arbetslivsrelaterade inslag men utan att lärosätena för den skull alltid har samordnare på fakultets- eller motsvarande nivå. I det tredje

avsnittet lyfter vi fram några exempel på hur en organisatoriskt stark arbetslivsanknytning kan se ut i praktiken. Det ska sägas att svaren som flutit in från lärosätena har varit mycket varierande i djup och omfattning, liksom att den information som finns tillgänglig på hemsidor varierar betänkligt i detaljskärpa. Analysen som ligger till grund för den tredelade strukturen här nedanför baserar sig alltså på underlag som inte är helt jämförbara, och vi har inte heller tillämpat strikta kriterier vid indelningen. Av det skälet är gränserna mellan framför allt de två första kategorierna av lärosäten inte skarpa. Vi försöker ge en ungefärlig bild av hur de infrastrukturella betingelserna ser ut för arbetslivsanknytning i humaniora.

Det ska redan nu också sägas att de flesta lärosäten med något undantag har centralt lokaliserade karriärcenter och studievägledningar. Sådana inrättningar kan givetvis bidra starkt till att arbetslivsanknyta utbildningar och studenter, men det är i många fall otydligt hur stark kopplingen är just till humaniora. Det förefaller också vara vanligt att åtminstone nytillkomna utbildningsprogram också i humaniora prövas mot gångbarheten i arbetslivet. Vid flera lärosäten sker detta genom programråd där representanter för arbetslivet finns med. Andra typiska aktiviteter som universitet och högskolor tillhandahåller inkluderar information om jobbbannonser och praktikplatser, CV-workshops, studiebesök, rådgivning och vägledning. På en del håll i landet erbjuds också så kallad mentorsverksamhet med syftet att skapa möten mellan studenter och personer från arbetslivet. På MIUN är till exempel upplägget för ett sådant mentorsprogram att studenten och mentorn träffas en gång i månaden under ett halvår i syfte att ge ett ömsesidigt utbyte. Kajsa Fridell, arbetslivs koordinatör på MIUN, menar att programmet även attraherar humanister, om än i något mindre omfattning än studenter med tydligare yrkesinriktning.

Det förekommer som synes nedan också en lång rad andra aktiviteter vid universitet och högskolor som kan klassificeras som arbetslivsanknytning. Inom vissa utbildningsgrenar betraktas examensarbeten som en potentiell arbetslivsanknytning. På enstaka håll finns detta synsätt närvarande i humanistisk utbildning. Vid MDH uppmuntras exempelvis studenterna inom programmet *Språk och kommunikation* att skriva sina examensarbeten i samarbete med ett företag, offentlig sektor eller organisation. Att använda examensarbetet som arbetslivsanknytning kan vara en underutnyttjad möjlighet, enligt Mattias Fall, ansvarig för Arbetslivsforum vid de humanistiska och teologiska fakulteterna på LU.

Det finns också utbildningsmoment som inte tillhandahåller en faktisk kontakt med arbetslivet men som syftar till att förbereda studenterna genom exempelvis teoretiska studier eller genom att simulera en tänkt arbetslivssituation. Exempel på det förra kan vara "Muntlig affärsengelska" som ges på bland annat MIUN och på det senare projektarbeten där studenter ska planera exempelvis en museiutställning eller utveckla en affärsplan. Detta gäller för kursen "Kulturadministration: Projektledning och entreprenörskap för humanister" vid LU. Det är förstås heller inte ovanligt att teoretiska och praktiska moment kombineras, som i en arkeologikurs med inriktning mot publik arkeologi vid GU där de teoretiska delarna består av föreläsningar och seminarier och där teorin senare omsätts i praktik vid en arkeologisk undersökning.

SVAG INFRASTRUKTUR FÖR ARBETSLIVSANKNYTNING

Några av de tillfrågade lärosätena har svaga organisatoriska förutsättningar för arbetslivsanknytning i humaniora. Det kan låta nedslående, men bilden blir fullständig först mot bakgrund av följande omständigheter. För det första kännetecknas dessa lärosäten också ofta av att arbetslivsanknytning på central nivå är relativt svag. För det andra behöver en svag arbetslivsanknytning på fakultetsnivå eller motsvarande inte innebära att enskilda institutioner, enheter, utbildningsprogram eller ämnen saknar förankring i arbetslivet. Att infrastrukturer för arbetslivsanknytning och andra utbildningsrelaterade spörsmål ibland lyser med sin frånvaro på fakultetsnivån kan i sin tur ha att göra med hur lärosätets delegationsordning och arbetsfördelning ser ut.

Därvidlag är GU ett intressant exempel. Lärosätet hade tidigare en central studievägledning och ett karriärcentrum, som ordnade aktiviteter i syfte att föra utbildning och arbetsliv närmare varandra, bland annat genom att på ett organiserat vis matcha arbetsgivare och studenter. De båda enheterna lades emellertid ned och studievägledning blev i huvudsak en angelägenhet för institutioner. Åtminstone är det fallet vid Humanistiska fakulteten, som med undantag för ett alumnregister inte har någon samordnande funktion för arbetslivsanknytning och praktikinslag på fakultetsnivå. Däremot erbjuder fakultetens institutioner ett flertal kurser innehållande praktik eller andra explicit arbetslivsanknutna inslag, både som del i program och som fristående kurs, vilket visas i del 3 av rapporten. Den svaga strukturen för arbetslivsanknytning på fakultetsnivå delar GU med flera andra svenska högskolor och universitet, men den begränsade omfattningen av central studievägledning gör att man skiljer ut sig från alla andra jämförbara lärosäten i lan-

det. I nuläget finns emellertid tecken som pekar på att GU på lärosätetsnivå avser att stärka det centrala ansvaret för arbetsmarknadsfrågorna.

SU fungerar på liknande vis, även om studievägledning på central nivå har en betydligt starkare ställning här. Däremot finns varken någon centralt placerad funktion för arbetslivsanknytning eller något ansvarsställe på fakultetsnivå. Det åligger istället institutionerna att sörja för detta. Humanistiska fakulteten vid SU ordnar varje år en arbetsmarknadsdag, Humanistdagen, och har därutöver utlyst medel som institutionerna fått ansöka om i syfte att stärka arbetsmarknadsanknytningen i program och kurser. Inte heller UmU har någon central eller fakultetsplacerad funktion, men här kan å andra sidan den centrala avdelningen Externa relationer uppdragsvis bistå i arbetet med arbetslivsanknytning och samverkan i program. I övrigt betonas här de programansvarigas och studierektorernas ansvar för att säkra arbetslivsanknytning där så är relevant.

Ansvaret som åvilar studierektorer och andra ansvariga framhävs också i svar från UU, där humaniora är fördelat på tre olika fakulteter: Historisk-filosofiska fakulteten, Språkvetenskapliga fakulteten och Teologiska fakulteten. Det betonas att arbetslivsanknytningen är självklar i vissa humanistiska program och att man dessutom erbjuder praktikkurser. Endast vid ett fåtal institutioner sägs kopplingen till arbetsmarknaden inte göras tydlig under utbildningens gång. Till skillnad från SU och GU är UU emellertid bestyckat med ett centralt karriärcenter, UU Karriär, som dels ger workshops och seminarier, dels erbjuder individuell vägledning. En samordning av studenters kompetenser och arbetsgivares efterfrågan åstadkoms genom UU CareerGate.

Andra lärosäten där ansvaret ligger på antingen institutioner eller central nivå är HiG och SH; därvidlag är SH en högskola med en relativt

sett stark humaniora. Det ska ändå noteras att tre av de fyra största universiteten, GU, SU och UU, liksom UmU har en struktur där samordnande funktioner på fakultets- eller motsvarande nivå till stor del är frånvarande.

VARIERAD INFRASTRUKTUR FÖR ARBETSLIVSANKNYTNING

Många mindre och medelstora lärosäten utmärker sig genom en tydligare förankring i det lokala och regionala näringslivet och offentlig sektor än vad som gäller för de stora, forskningstunga universiteten. I många fall har tillkomsten av de mindre, ofta yngre lärosätena också delvis motiverats av regionalpolitiska ambitioner att stärka kompetensförsörjningen i högskolans eller universitets närområde. Därför profilerar sig flera av de mindre lärosätena i underlaget på (också humanistisk) utbildning med mer eller mindre skarpt utmejslad professionsanknytning. Det hör till bilden att fristående kurs ofta utgör en mindre del av utbildningsutbudet, vilket inte minst gäller för HB och JU.

HB:s humanistiska flaggskepp är Bibliotekarieprogrammet, en professionsutbildning med given anknytning till arbetslivet vilket gör att den egentligen faller utanför rapportens fokus. Dock bör det nämnas här att kopplingen till arbetsmarknaden förstärks av temadagar, mentorsprogram, arbetsplatsförlagda utbildningsmoment och programråd med från arbetslivet rekryterade ledamöter. Någon specifikt ansvarig för just arbetslivsanknytning finns emellertid inte ovanför programnivån. Vid JU ges två typer av programutbildning med starka humaniorainslag, dels lärarutbildning för olika stadier och dels Medie- och kommunikationsvetenskapliga programmet. Båda är placerade vid enheten Högskolan för lärande och kommunikation (HLK).⁷⁰ Det finns ingen särskild

ansvarig för arbetsmarknadsanknytning på fakhögskolenivå, men JU har starka inslag av verksamhetsförlagd utbildning i samtliga program och centralt placerat finns också ett karriärcentrum.

LiU å sin sida har en samverkansdirektör i sin centrala stab. Ett av vederbörandes ansvarsområden är att sörja för att lärosätets utbildning och forskning generellt har en god anknytning till arbetslivet, men möjligen är humanioras roll i sammanhanget något oklar. Det finns för den filosofiska fakultetens vidkommande ingen särskild tjänst eller funktion för arbetslivsanknytning. Å andra sidan åligger det samtliga institutioner att ha ett programråd med externa ledamöter för varje enskilt utbildningsprogram, på så vis anses kopplingen till arbetsmarknaden kunna säkras.

MDH har en tydlig samverkansprofil. På lärosätetsnivå finns exempelvis det så kallade Karriärördet, som syftar till att skapa möten mellan arbetsliv och studenter. Samverkansprofilen vid MDH märks inte minst genom det så kallade Samhällskontraktet, som är ett avtal mellan å ena sidan lärosätet och å andra sidan de kommuner och landsting där universitet är placerat geografiskt. Som en del i Samhällskontraktet finns Mälardalens kompetenscentrum för lärande (MKL) vid Akademin för utbildning, kultur och kommunikation (UKK), som ansvarar för humanistisk utbildning. I fokus står skolutveckling och förankringen i lärosätets forskning inom utbildningsvetenskap är tydlig. Däremot finns det varken på UKK generellt eller inom MKL någon funktion eller person med särskilt ansvar för arbetslivsanknytning i humaniora, förutom som en del i ansvarsområdet för programansvarig och utbildningsledare.

Också MaU har en tydligt utskrivna profil mot samhälle och samverkan. I likhet med hur LiU är organiserat går institutionsindelningarna ofta på tvären och avviker från de ofta "traditionel-

la” gränsdragningar i fakulteter och institutioner som tenderar att utmärka de större svenska lärosätena. En rad program med humaniorainslag har olika typer av arbetslivsrelaterade aktiviteter – från CV-skrivande till praktik – och studenter och utbildningsansvariga kan ta hjälp i anspråk från studievägledare (också centralt placerade) och karriärcenter, men i likhet med många andra lärosäten saknas samordning på fakultetsnivå.

STARK INFRASTRUKTUR FÖR ARBETSLIVSANKNYTNING

Slutligen ska vi beskriva hur några universitet sörjer för en – potentiellt och förhållandevis – stark arbetslivsanknytning genom infrastrukturella satsningar. Det gäller LnU, KaU och LU (även om sistnämnda lärosäte, som visat, har relativt svaga formuleringar i sina styrdokument).

Vid LnU finns såväl en karriärportal som en central studievägledning. På central nivå har lärosätet även starka kopplingar till fakulteterna genom avdelningen Externa relationer, som ombesörjer att arbetet med samverkan, internationalisering och arbetslivsanknytning fungerar väl vid institutionerna. Fakulteten för konst och humaniora har därtill en samverkansansvarig, som bland annat koordinerar alumnerksamhet och arbetslivsanknytning i utbildningarna. Det är just en sådan funktion som saknas för humaniora vid flertalet undersökta lärosäten. Härutöver anordnas arbetsmarknadsdagar, gästföreläsningar och ges praktikkurser, i likhet med aktiviteterna vid andra högskolor och universitet.

Som många andra lärosäten har KaU en centralt lokaliserad enhet för externa relationer. Denna enhet fungerar stödjande för utbildning och forskning vid hela lärosätet. Utöver detta finns fem samverkanskoordinatorer, som var

och en ingår i ett så kallat SAM-team, varav två är placerade vid Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap. SAM-teamet finns i skärningspunkten mellan lärare, studenter, finansierare, andra lärosäten, företag och offentlig sektor liksom andra relevanta institutioner. Koordinatorerna är placerade centralt men har således olika fakulteter som sina ansvarsområden. Deras arbete gäller sådant som att samordna alumner och att på olika sätt sörja för arbetslivsanknytning i också de humanistiskt inriktade utbildningarna. KaU har som medelstort lärosäte med en relativ bredd i humaniora starka program, framför allt lärarutbildningar, men också ett förhållandevis stort utbildningsutbud i fristående kurs. Det centrala ansvarstaggandet för samverkan och arbetslivsanknytning liksom den tydliga inriktningen mot fakulteter och utbildningsområden särskiljer KaU från många andra lärosäten. Skillnaden mot GU, där lärosätet som sådant nästan helt har släppt ansvaret till instanser på lägre nivå, framför allt institutioner, kunde knappast vara större.

LU, avslutningsvis, har såväl studievägledning som enheter för alumnerksamhet och karriärstöd på central nivå. Via dessa enheter anordnas seminarier, jobbmassor och mentorshipsprogram. Men det som gör att LU skiljer ut sig från övriga lärosäten är det så kallade Arbetslivsforum, som är placerat vid de humanistiska och teologiska fakulteterna. Studenter kan vända sig hit för att få hjälp med att skriva CV och ansökningsbrev och förbereda sig på anställningsintervjuer. Man bistår också med information om och förmedling av relevanta kontakter med arbetslivet och praktikplatser och med stöd för dem som är intresserade av att starta företag. Arbetslivsforum vänder sig också till arbetsgivare och kan i så måtto utgöra en kontaktyta mellan studenter i humaniora (och teologi) och avnämare.

Man använder även sociala medier, framför allt en Facebook-sida, för att sprida information till studenterna. Mattias Fall, arbetslivscoordinator för humaniora och teologi vid LU, understryker dock svårigheten att locka humanister till de evenemang som hans enhet, Arbetslivsforum, anordnar.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

- ➔ Vid svenska lärosäten erbjuds en stor mängd utbildningsinslag i humaniora som stärker arbetsmarknadsanknytningen, från kurser om arbetsliv via simuleringsövningar till rena praktikinslag.
- ➔ Mångfalden av inslag är i grunden positiv, men infrastrukturellt ser förutsättningarna för arbetsmarknadsanknytning mycket olika ut.
- ➔ Många lärosäten har en livaktig verksamhet på området men det är ytterst få – KaU, LnU, LU – som tycks ha satsat ordentligt på samordning ovanför ämnes- eller institutionsnivå.
- ➔ Humtank anser att ett tydligt infrastrukturrellt genomslag för arbetsmarknadsanknytning inte är en garant för, men en stark indikation på att frågan tas på det allvar den förtjänar.
- ➔ Humtank anser att samordnande funktioner för arbetsmarknadsanknytning ovanför ämnes- och institutionsnivå behövs i humanistisk utbildning vid Sveriges lärosäten.
- ➔ Humtank uppmanar svenska lärosäten och i synnerhet humanistiska fakulteter och motsvarande att se över arbetet med arbetsmarknadsanknytning systematiskt. Målsättningen bör vara (1) samordning för ökade synergieffekter i humaniora och (2) en utbildningsstruktur där arbetsmarknadsanknytning är ett givet, genomsyrande inslag.

3. PRAKTIK SOM ARBETSLIVSANKNYTNING FÖR HUMANISTER

Som föregående del av rapporten visat finns en lång rad aktiviteter och verksamheter som kan klassificeras som arbetslivsanknytning. I det här avsnittet har vi emellertid valt att zooma in på en av de vanligaste och mest konkreta formerna, nämligen praktik inom ramen för program eller kurser. Traditionellt sett har humanistiska utbildningar sällan inkommererat sådan verksamhet i sina kursplaner i någon större utsträckning. Som Humtank kunde konstatera i sin allra första rapport, *Humanioras pris och värde: resurser och utbildningskvalitet* från 2016, är bilden av humaniorastudier som i mångt och mycket ett ensamföretag med få lärarledda timmar i högsta grad sann. Även om den traditionella läskursen i enskilt humanistiskt ämne inte längre är allenarådande (se Humtanks kommande rapport 4) så kan man utan tvekan konstatera att lejonparten av de humanistiska utbildningarna saknar arbetsmarknadspraktik.

Men det finns numera tecken på att detta håller på att förändras. Krav och önskemål från politiker, arbetsgivare och inte minst studenter gör sig alltmer gällande på svenska lärosäten. I Humtanks rapport 2 menade flera av de intervjuade företagsledarna att en högre grad av samverkan med arbetslivet var önskvärd i dagens utbildningar. TCO har härvid pekat särskilt på humaniora.⁷¹ Omvänt uppmanande Sylvia Schwaag Serger, prorektor vid LU, i *Tidningen Curie* 2016 näringslivet att låta studenter inom humaniora förlägga sin praktik till svenska företag, något som hon menade skulle gynna båda parter.⁷² I rapporten *Humaniora i yrkeslivet* från 2008 tyckte sig Fredrik Schoug också kunna fastställa att även studentkårerna svängt i frågan om arbetslivsanknytning,⁷³ från ett traditionellt försvarande av akademisk frihet till

att aktivt driva frågan om anställningsbarhet och arbetslivsanknytning. Ett exempel på detta är samarbetet mellan studenter vid Lund, Uppsala, Linköping, Göteborg och Stockholm under namnet Projekt Athena som i sitt manifest framhåller krav på att humaniorautbildningar ska erbjuda mer arbetslivsanknytning. Som ytterligare exempel kan även det åsiktsdokument som tagits fram av Humanistiska och teologiska studentkåren (HTS) vid Lunds universitet nämnas och som slår fast kårens, förvisso mer försiktiga, inställning ”att institutioner och program ska erbjuda praktikkurser i den mån det är möjligt och relevant för utbildningen.”⁷⁴

URVAL OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

Vad innebär egentligen praktik för humaniorastudenter? I vilka utbildningar förekommer praktik och till vilka sektorer av arbetsmarknaden förläggas den? För att få svar på dessa frågor – samt för att kunna diskutera den övergripande frågeställningen om vilka möjligheter som är förknippade med humanistisk praktik – har vi undersökt vilka former av praktik som erbjuds inom ramen för humanistiska utbildningar på de sex lärosäten som ingår i djupstudien: Lunds universitet, Göteborgs universitet, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Mälardalens högskola och Mittuniversitetet. Urvalet kan förstås inte sägas vara heltäckande och syftet har inte varit att mäta omfattningen av praktik. Istället har vi eftersträvat spridning med avseende på lärosätenas (1) storlek, (2) ”ålder” och grad av traditionella respektive innovativa organisatoriska strukturer och ämnesindelningar samt (3) geografiska placering. Till lärosätena hör de där vi som har skrivit rapporten är

verksamma (GU, LU, MDH). Sammantaget låter underlaget oss problematisera frågan om praktik för humanister på ett fruktbart sätt.

Det tål att påpekas att utbildning inom humaniora spänner över ett mycket brett fält av sinsemellan olika ämnen och traditioner. Medan det finns kurser och program där praktik har en uppenbar och intuitiv plats i utbildning, så finns det förstås också utbildningar där sådan verksamhet kan tyckas mera långsökt. Som vi tidigare angivit har vi valt att utelämnat utbildningar med en mer uttalad arbetsmarknad och därmed också en mer uppenbar praktikverksamhet i vår diskussion. Det betyder inte att praktikverksamheten där inte skulle vara värd att uppmärksamma. Men vi anser att det finns särskilt fog att lyfta frågan om vad humaniorapraktik kan innebära i mindre självklara fall. En fråga som infinner sig är nämligen om det finns traditionella program och kurser där nya strategier för praktikverksamhet kan vara värdefulla. Dessutom är det, givet tidigare resonemang om humanisters spridning på arbetsmarknaden, intressant att följa upp huruvida denna spridning speglas även i val av praktikplatser.

Man bör inte heller glömma att en betydande del av verksamheten vid humanistiska fakulteter syftar till förberedelse för ett yrkesliv som forskare. Härvid är givetvis arbetslivsanknytningen inbyggd i forskarstudierna. Inget hindrar förstås att även doktorandutbildningar innefattar arbetslivsanknytning för en utomakademisk bana, men detta är likafullt ett spår som vi i denna rapport tvingas lämna därhän.

Slutligen vill vi klargöra att det inte är vår avsikt att kritisera humaniorautbildningar som saknar praktik – lika lite som vi påstår att alla humaniorastudier nödvändigtvis måste ha en starkare arbetslivsanknytning i sig. Det finns som bekant många olika skäl till att läsa på

universitet och högskola. Det kan också, som diskuterades i avsnitt 1, finnas goda skäl till att inte reflexmässigt skicka ut studenter på praktik som de i slutändan inte vill ha eller behöver som enkelt svar på yttre krav. Frågan om praktik kan emellertid förstås mer generellt som ett verktyg för att göra humanister mer attraktiva på arbetsmarknaden, inte bara som ett led i att göra humaniorautbildningar mer yrkesförberedande som svar på krav utifrån. Med detta sagt tror vi att det finns ett värde i att fördjupa diskussionen om praktik för humanister och vilka fördelar det kan erbjuda.

PRAKTIK FÖR HUMANISTER – VAD ÄR DET?

Vad kan praktik för humanister innebära rent konkret och var finner man den? En genomgång av lärosätena i urvalet pekar på bredd. Detta speglar ofrånkomligen bredden också i humanistiska ämnen på lärosätena. I kurskatalogen för LU finner man praktikkurser inom bland annat arkeologi och antikvetenskap, film och mediehistoria, etnologi, svenska/nordiska språk och retorik. På GU ger man därtill fristående praktikkurser som *Kvalificerad arbetspraktik med humanistisk inriktning* (30 hp), tänkt att komplettera valfri humanistisk utbildning, samt *Redaktionell arbetsplatspraktik* för bland annat litteraturvetare. Nämnas bör också kursen *Humanistens arbetsliv* (7,5 hp) som kommer att ges första gången under höstterminen 2018. Vid sidan av att träna studenterna i att skriva CV och genomföra en anställningsintervju, syftar kursen särskilt till att kommunicera den kompetens som man som humaniorastudent efter studierna besitter. Uttryckligen nämns i sammanhanget de ”överförbara kunskaper” som tidigare diskuterats i denna rapport.⁷⁵

Ser man närmare på utbildningar i språk finner man t.ex. på GU Internationella språkprogrammet där den valbara praktikkursen *Språk i praktiken* (15 hp) ingår. Kursen har bland annat till syfte att förbereda studenten för ”ett yrkesliv i språklig och kulturell mångfald”.⁷⁶ I kursbeskrivningen står att även om utbildningen inte leder direkt till ett specifikt yrke så gör den studenten ”väl förberedd för ett arbete inom olika branscher som till exempel turism, diplomati, journalistik, kommunikation inom internationella företag och organisationer.” Bland de exempel på tidigare praktikplatser som Internationella språkprogrammets studenter vistats vid under perioden 2015–2017 hittar man – i linje med det citerade stycket ovan – såväl mer traditionella humanistiska arenor som museer, skolor och förlag som internationella ambassader, institut och myndigheter, event- och reklamföretag samt välgörenhetsorganisationer. Därtill förekommer även kommersiella språktjänster och underhållnings- och mediaföretag.⁷⁷ Utbildningens hemsida tillhandahåller även tips på praktik inklusive flera praktikportaler och samarbeten.

En annan tendens tycks vara att lärosätena befinner sig i en utvecklingsfas vad gäller praktisk arbetslivserfarenhet. Till exempel har historiska institutionen vid LU nyligen startat upp ett kandidatprogram där praktikkurs ingår, men också arbetslivsanknytning i form av studiebesök och föreläsningar i samarbete med arkiv, museibransch och förlag. Därtill erbjuds genom kandidatprogrammet kurser i projektledning, verksamhetsförlagd utbildning samt projektarbeten varigenom studenterna enligt kursbeskrivningen ska få kontakt med arbetslivet i ett tidigt skede och därmed ges möjlighet att omsätta sina kunskaper i praktiken. I huvudsak är arbetslivsanknytningen således inriktad på det som ofta benämns ”kultursektorn”.

Inom ämnet mänskliga rättigheter vid samma institution har praktikverksamheten en längre historia. Det märks inte minst på hemsidan som tillhandahåller lathund, riktlinjer, avtalsdokument, utvärderingsblankett och försäkringsinformation. Samarbetet med Arbetslivsforum på LU framhålls också tydligt. Praktiken kan förläggas i Sverige eller utomlands. I jämförelse med historia rör det sig emellertid huvudsakligen om praktikplatser i andra sektorer av arbetsmarknaden. De exempel som studievägledaren tillhandahåller inkluderar Sveriges ambassader i ett dussin länder, Svenskt Näringsliv, UNHCR, UD och politiska partier samt en lång rad frivillig- och välgörenhetsorganisationer.

Ett tredje exempel från LU är kandidatprogrammet Europastudier (180 hp) som ges vid Språk- och Litteraturcentrum. Programmet innefattar kurser i kultur- och idéhistoria, europeisk samtidspolitik och projektledning tillsammans med studier i något europeiskt språk. I utbildningsplan och hemsidertext upptar praktik en central plats. Programkoordinatorn Mattias Nowak betraktar just praktik som en av programmets styrkor och uppger att man har haft 100 praktikanter i fler än 10 olika länder. I programmets informationsmaterial uppges att humanistiska europavetare kan arbeta med bland annat EU-frågor, projektledning, kommunikation och analys för myndigheter, organisationer och föreningar. Ett axplock ur sammanställningen av de praktikplatser som studenter haft inkluderar Migrationsverket, Svenskt Näringsliv, Europaparlamentet och FN:s säkerhetsråd vid sidan om en lång rad institut, myndigheter, företag och organisationer.

LiU har profilerat sig som ett programuniversitet men har även ett brett utbud av fristående humaniorakurser. Arbetslivsanknytningen integreras på olika sätt i utbildningarna. Inom Kulturvetenskap (180 hp) finns exempelvis

både valbar praktik och ett mentorprogram. Den valbara praktiken är dessutom intressant eftersom det även finns möjlighet att läsa påbyggnadskursen *Fördjupad praktik* (15 hp). Praktiken ska innebära heltidsarbete på en arbetsplats inom kultursektorn. Liksom på de flesta andra håll förväntas studenterna själva hitta sin praktikplats. I en skriftlig rapport ska studenterna även reflektera över praktikens betydelse för utbildningen samt hur de har kunnat använda sig av sina teoretiska kunskaper under praktikperioden.

På LiU startar höstterminen 2018 ett nytt humanistiskt program med fokus på språk och litteratur ur ett medieperspektiv där praktikertermin ingår. I en intervju på liu.se uppger Andreas Nyblom, ansvarig för utbildningen, att han tror att examinerade studenter från programmet kommer att vara attraktiva såväl för arbetsgivare inom kommunikation, kultur, skola och medier som i offentlig sektor och i näringslivet. Särskilt framhåller han i sammanhanget språkkunskaper och textanalys.⁷⁸ På Humtanks fråga om vilken huvudsaklig funktion praktiken bör ha för programmets studenter (och för humanister i allmänhet) svarar Anders Nyblom att det är viktigt att understryka att det inte är ett yrkesförberedande program. Men han menar att det trots allt är betydelsefullt att kunna erbjuda praktikmöjlighet för studenter inom humaniora för att på så sätt förbereda för arbetslivet och aktualisera tanken på det som kommer efter examen. Inställningen att arbetslivsanknytningen i mångt och mycket också handlar om att stimulera studenterna till att reflektera över vad deras studier kan tänkas leda till har vid flera tillfällen aktualiserats i kontakten med koordinatörer och kursansvariga. Kajsa Fridell, arbetslivskoordinatör på MIUN, menar exempelvis att förhoppningen är att inte minst humaniorastudenter ska lära sig att tänka bredare i förhållande till en möjlig arbetsmarknad.

Ett exempel taget från LiU där en sådan ambition är uttalad är kandidatprogrammet Kultur, samhälle, mediegestaltning (180 hp). I kursinformationen kan man läsa att studenterna i sitt examensprojekt ska "aktivt relatera till olika framtida yrkesroller och karriärvägar."⁷⁹

Trots att programmet inte innehåller någon ren praktikkurs, ger kursbeskrivningen flera exempel på hur arbetslivsanknytning kan integreras i utbildningen på angränsande sätt. Programets kurser bedrivs i projektblocksform. Detta innebär att studenterna introduceras för arbetsformer som de sedan kommer att få möta i sina yrkesliv. Utbildningen förenar teoretiska studier inriktade mot samhälle och kultur med fältundersökningar och medieproduktioner. "Det tekniska hantverket" ges härvid en viktig roll då det poängteras att kunskapskombinationen akademisk och teknisk kompetens "öppnar många dörrar på arbetsmarknaden". Under sista året av utbildningen genomför studenterna mer omfattande produktioner, ofta i samverkan med externa aktörer. En annan aspekt som är värd att lyfta upp är ambitionen att låta lärarna utgöra en arbetslivsanknytning i sig då man menar sig ha skräddarsytt lärarkollektivt – som inkluderar akademiska forskare, lärare i journalistik, filmare, producenter, kulturskribenter, dramaturger och konstnärer – efter arbetsmarknadens bredd.

Bilden skiljer sig något på de mindre lärosäten som ingår i studien och som saknar renodlade humanistiska fakulteter. MIUN har under avdelningen Språk, litteratur, historia och religion enbart fem humanistiska magisterutbildningar varav två på distans.⁸⁰ Ingen av dem har praktik men arbetslivsanknytningen poängteras likafullt för de humanistiska programmen ut på hemsidan. En magisterexamen i litteraturvetenskap uppges till exempel ge studenten "kompetens som är användbar inom

en rad områden, bland annat inom journalistiken och i mediebranschen.⁸¹ Specifikt utpekas på kurshemsidan ”kultursektorn” som den relevanta delen av arbetsmarknaden.

Dylika indikationer på att lärosäten själva marknadsför humaniora utifrån att de ger en bred kompetens i arbetslivet finns även på andra lärosäten. På KaU:s hemsida konstateras exempelvis att: ”Klassiska bildningsämnen inom humaniora ger insikter och verktyg du har god nytta av oavsett vilken riktning din karriär tar när du kommer ut i arbetslivet.” Enligt MIUN:s hemsida passar en humanistisk utbildning för den som ”vill ha ett arbete som kräver en god förmåga att tänka kritiskt, kunskap i att söka och värdera information, problematisera och analysera ur flera perspektiv samt klä resultaten i en språkdräkt anpassad till sin publik”, som det står på hemsidan.⁸² Med andra ord tycks tanken om generiska kunskaper här ha slagit igenom vid rekryteringen av studenter.

Vid MDH utgörs humanioras samlade verksamhet – utöver lärarutbildningar – av *Språk- och kommunikationsprogrammet* (180 hp) men i gengäld är arbetslivsanknytningen till synes hög. Upplägget beskrivs till och med uttryckligen som arbetslivsriktat i utbildningsplanen.⁸³ Samtliga ämnen som ingår i programmet har arbetslivsanknytning i någon av sina kurser. Till exempel kan studenter med engelska som huvudämne välja att förlägga praktik i ett engelskspråkigt land. Därtill kommer kursen *Skrivande i ett medieperspektiv* från och med HT19 att innehålla praktik. Kursen ges inom ämnet svenska och tanken är att en kortare praktikperiod ska genomföras under vilken studenterna skriver en arbetslivsriktad fältstudierapport med sikte på att sedan också skriva examensarbete i samarbete med praktikplatsen. Redan idag skrivs examensarbetet ofta i samarbete med företag, organisationer eller myndigheter.

De senaste åren har det förekommit examensarbetsstudier i samarbete med bl.a. Landstinget Västmanland, Friskis & Svettis, Mälarenergi AB, Västerås Stadsbibliotek, Systemair AB och förlaget Natur och Kultur. Utbildningen knyts även till arbetslivet genom återkommande fältstudier, exempelvis inom alla delkurser i ämnet svenska som andraspråk. I kursen *Kommunikation i arbetslivet* (svenska) förväntas studenterna göra ett fältarbete på ett företag som resulterar i en broschyr. Inom ämnet litteraturvetenskap innehåller kursen *Litteratur och samtid* en fältstudie där studenterna undersöker någon av den samtida litteraturens arenor. Det finns på MDH också exempel på arbetslivsanknytning i fristående kurser. Inom ämnet tyska ges en fortsättningskurs (30 hp) på grundnivå som omfattar 13 veckors praktik på ett företag i Tyskland och som integrerar språkstudier och praktik vid en arbetsplats.

På KaU saknas något renodlat program för humaniora (undantaget den konstnärliga utbildningen Musiker). Däremot kan man läsa Kulturarvetprogrammet där humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektiv uppges samverka, något som också tydligt speglas i kursutbudet för programmet. Utbildningen beskrivs som praktiktäta och sker i samarbete med ”aktörer från kultursektorn”.⁸⁴ Praktik ingår också som obligatoriskt moment, något som alltså bryter mot vad som förefaller vara det vanliga upplägget med praktik som valbar kurs. Även i mastersprogrammet inom samhällsvetenskap med inriktning mot historia erbjuds en praktikkurs. Praktikarbetet ska förläggas vid en verksamhet som knyter an till ”historiefältets kunskapsområde”.

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

På de lärosäten vi undersökt finns inga tydliga mönster för praktikverksamhet. Underlaget är förvisso begränsat, men det ska framhållas att även större grepp på arbetslivserfarenhet har tenderat att landa i liknande slutsatser.⁸⁵

På vissa håll är praktik tämligen väl integrerat i traditionella humanistiska ämnen som historia eller svenska, på andra håll inte. Inte heller är tendensen uppenbar i förhållandet mellan stora humanistiska fakulteter eller mindre sammanlagda enheter där humaniora ingår. Däremot tycks nystartade humanioraprogram tendera att inkorporera arbetslivsmoment i sina upplägg och erbjuda valbar praktiktermin. Sådana program har generellt en tydlig arbetslivsprofil. Omfattningen av praktikmoment är med vissa undantag relativt liten i svenska humaniorautbildningar.

Ett viktigt resultat av genomlysningen är alltså att praktik inom ramen för humaniorautbildningar ger ett spretigt intryck. Det är svårt att genomskåda varför praktik existerar inom en ämnestradition på ett lärosäte och inte på ett annat. Man kan också konstatera att det saknas någon uppenbar korrelation mellan å ena sidan lärosätenas visioner som dessa står uttryckta i styrdokument och hemsidestexter och å andra sidan graden av faktisk arbetslivsanknytning i form av bland annat praktik i utbildningarna. Lärosäten med relativt starka formuleringar i sin policy uppvisar inte alltid att visionerna integrerats i kursutbudet. Allt detta pekar mot att det föreligger en betydande – och mer eller mindre godtycklig – skillnad i vilken arbetslivsanknytning som de facto erbjuds studenter i humaniora i Sverige.

Utifrån denna insikt kan studien erbjuda en rad lärdomar som är värda att särskilt framhålla och som kan ligga till grund för en framtida diskussion om humanistisk praktik.

För det första att det finns anledning för utbildningsansvariga inom humaniora att analysera varför praktik bör eller inte bör erbjudas studenterna. På lärosätes- såväl som institutionsnivå bör ett mer samlat grepp tas om frågan. Som tidigare konstaterats kan en sådan analys landa i att praktik inte är att föredra, men studien visar samtidigt att det inte finns anledning att luta sig mot invanda ämnesmönster eftersom praktikkurser ingår i ett brett spektrum av humanistiska utbildningar där denna form av arbetslivsanknytning inte har en på förhand given plats.

För det andra bör diskussionen om vilka sektorer av arbetsmarknaden som är aktuella för humanister vidgas såväl inom som utom utbildningarna. Studien visar att medan vissa program tycks profilera sig mot förvaltning och myndighetsarbete tenderar andra att betrakta kultursektorn som sin huvudsakliga avyttringsplats. Här förefaller möjligheterna att inspireras mellan ämnestraditioner och lärosäten vara goda. Dessutom finner man tydliga spår av att utbildningsansvariga införlivat tanken om att humanistiska studier resulterar i generiska eller överförbara kunskaper – något som talar för humanisters fortsatta spridning på arbetsmarknaden.

För det tredje kan man framhålla värdet av fristående praktikkurser av den typ som erbjuds på GU. Sådana satsningar framstår som ett bra sätt att undvika att det egna lärosätets studenter drabbas av ett godtycke vad gäller möjlighet till praktikverksamhet inom olika ämnen.

För det fjärde vill vi särskilt understryka värdet av praktik som ett verktyg för att engagera och uppmärksamma studenterna på vilka yrkesroller som deras studier kan resultera i på arbetsmarknaden. Inte minst tror vi att det är viktigt att studenterna själva uppmärksammas på humanioras potential på arbetsmarknaden.

Praktik kan inte ensam lösa de utmaningar som är behäftade med humanisters plats i arbetslivet men borde kunna bidra till positiv växelverkan. Arbetsplatspraktik ger en indikation till student, lärarkår och arbetsmarknad att studier i humanistiska ämnen inte är samhällsfrånvända. Humanioras självbild aktualiseras återkommande i offentliga debatter och påfallande ofta som en begränsning. I rapporten *Humaniora i yrkeslivet* poängteras att dylik krisretorik riskerar att jaga bort studenter från humanistiska utbildningar trots att humanistisk utbildning lönar sig inom alla grupper och att arbetsmarknaden för humanister framstår som ”avsevärt ljusare än sitt rykte.”⁸⁶ Omvänt borde humaniora uppfattas som mer samhällstillvänd om utexaminerade humanister kan peka på sina förvärvade kompetenser vid anställningsintervjuer och arbetssituationer och om humaniora signalerar sin ambition att vara relevant för en framtida arbetsmarknad till exempel genom att erbjuda möjligheter till praktik. En sådan växelverkan mellan symboliskt värde och förvärvade erfarenheter är sannolikt en långsam och svåranalyserad process, men säkerligen ett steg i rätt riktning.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

- Praktik för humanister finns inom en rad sinsemellan olika utbildningar och ämnes-traditioner på såväl mindre som större lärosäten. Något tydligt mönster kan inte urskiljas och omfattningen är i de flesta fall relativt låg. Möjligheterna för enskilda humaniorastudenter att genomföra praktik varierar därför kraftigt.
- Humtank anser att utbildningsansvariga bör analysera behovet av att inkorporera praktik i sina utbildningar så att frånvaron av praktik i kursutbudet varken grundar sig på invanda ämnesmönster eller vanemässiga föreställningar om humanisters anställningsbarhet.
- Humtank anser att en fördjupad diskussion såväl inom som utom utbildningarna om vilka sektorer av arbetsmarknaden som är aktuella för humanister är nödvändig.
- Humtank anser att fristående praktikkurser bör erbjudas vid fler lärosäten.
- Humtank anser att praktik kan ge studenter i humaniora relevanta erfarenheter samt därutöver bidra till vidgad reflektion över deras potentiella roll(er) på arbetsmarknaden.
- Humtank anser att praktik kan betraktas som en symbolmarkör för humanioras samhällstillvändhet.

4. AVSLUTNING: FRÅN SVAG YRKESIDENTITET TILL STARK KOMPETENSFÖRSTÅELSE

Med den här rapporten har vi velat lyfta frågan om arbetslivsanknytningens plats – nuvarande och framtida – i svenska humaniorautbildningar. Vi gjorde så genom att ställa en rad inledande frågor. Den första var huruvida dagens studenter i svensk humaniora förbereds på arbetsmarknaden och livet efter examen. Studien pekar härvidlag på att en del studenter erbjuds tämligen goda och varierade möjligheter att inhämta erfarenheter om arbetsmarknaden, medan andra inte gör det. Även om det alltså ser, och kanske måste se, olika ut för olika studenter på olika lärosäten och utbildningar, så är vi övertygade om att utbildningsansvariga i humaniora aktivt arbetar med och förhåller sig till frågan om arbetslivsanknytning. Vi tror att detta arbete med fördel kan synliggöras och utgöra grund för såväl utbyte mellan utbildningsenheter som för förstärkning av arbetslivsanknytning där sådan behövs. Ytterligare en fråga gällde hur denna yrkesförberedelse går till. Här får vi anledning att peka på den, bitvis imponerande, bredd av verksamheter som lärosäten, institutioner och enskilda kurser erbjuder. Slutligen frågade vi även om detta var nog. Denna fråga för oss i sin tur vidare mot möjliga vägar framåt för hur högre utbildning i humaniora bättre kan giftas samman med livet efter studierna.

Frågan om humanisters arbetsmarknad och anställningsbarhet är komplex och bör belysas ur en mängd synvinklar. Ansvar för att underlätta humanisters väg till arbetsmarknaden ligger därtill hos olika aktörer (eller ”stakeholders”), inkluderat dekaner, prefekter, studievägledare och kursansvariga men givetvis också arbetsgivare och rekryterare. Olika utmaningar är förknippade med var och en av dessa roller.

Inte heller studenternas egen roll får glömmas bort i sammanhanget. Som vi tidigare poängterat tror vi dock inte att utmaningar för humanister att finna sig tillrätta på arbetsmarknaden i huvudsak har sin grund i humanisters (ibland påstått bristfälliga) kompetenser – tvärtom. En viktig utmaning ligger därför i att identifiera och medvetandegöra hur kompetenserna kan komma till användning i arbetslivet. Ett stort ansvar kan sägas åvila den enskilda studenten, men samtidigt är det utbildningsanordnaren som måste erbjuda kvalitativa möjligheter för humaniorastudenten att axla detta ansvar i de fall då yrkesidentiteten på utbildningen är otydlig.

Med detta i åtanke vill vi utifrån studiens tre delar särskilt betona följande:

- Att lärosätenas ambitioner gällande arbetslivsanknytning på policynivå bör återspeglas i existerande infrastrukturella ramverk.
- Att utbildningsansvariga på olika nivåer bör sträva efter att erbjuda humanister goda förutsättningar för arbetslivsanknytning.
- Att en livaktig diskussion behöver föras nationellt, inte bara om värdeaddade ord som *anställningsbarhet* utan om verktyg och verksamheter för att förstärka och synliggöra kopplingarna mellan humanistisk utbildning och arbetsmarknaden.
- Att svenska lärosäten och i synnerhet humanistiska fakulteter och motsvarande systematiskt ser över sitt arbete med arbetsmarknadsanknytning i syfte att stärka den.
- Att humaniorastudenter erbjuds möjligheter att förvärva praktisk erfarenhet och teoretisk kunskap om sina egna kompetenser och en vidare förståelse för de möjligheter som dessa kompetenser öppnar upp för karriär och yrkesliv.

Särskilt den sista punkten förtjänar att avslutningsvis diskuteras närmare. Vi tror nämligen att det i den finns en potentiell nyckel till en vidgad samhällsroll för humanister. Vi konstaterade inledningsvis att humanister i mångt och mycket saknar en tydlig yrkesidentitet. Detta kan i sig betraktas som en utmaning. Vi i Humtank tror emellertid att man med hjälp av en initierad diskussion och en allvarligt menad implementering av arbetslivsanknytning kan – med studenterna i centrum – vända denna svaga yrkesidentitet till att bli en stark kompetensförståelse. Humanister i den brokiga betydelse som ordet bär på kan aldrig utbildas mot en och samma yrkeskategori, men om fler aktörer inom såväl högre utbildning som arbetsmarknaden kan förvissas om att humanistiska utbildningar ger kunskaper och kompetenser som kommer väl till pass i ett föränderligt arbetsliv, då går vi en ljusnande framtid till mötes.

NOTER

- ¹ För värdefulla synpunkter på en tidigare version av den här rapporten tackar vi Katherina Dodou och Fanny Forsberg Lundell. Lina Nyroos tackar vi för hennes insatser i ett tidigare skede av arbetet med rapporten.
- ² Se Fanny Forsberg Lundell/Roine Viklund 2017: På jakt efter framtidens kompetenser. Humtank rapport # 2. Tillgänglig: <http://humtank.se/wp-content/uploads/2015/05/humtank-rapport-2-2017-web.pdf> [2018-05-28].
- ³ Rapporten är under utgivning och beräknas utkomma senare under 2018.
- ⁴ Se Högskolelag (1992:1434). Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskolelag-19921434_sfs-1992-1434 [2018-05-28].
- ⁵ Anställningsbarhet har etablerat sig som den svenska termen för engelskans employability. Se Elias Schwieler 2007: Anställningsbarhet. Begrepp, principer, premisser. Stockholm: Stockholms universitet, Universitetspedagogiskt centrum. UPC-rapport 2007:2, s. 3. Tillgänglig: http://www.su.se/polopoly_fs/1.10972.1295532368!/menu/standard/file/UPCrapport_2007_2_Anstallningsbarhet.pdf [2018-05-28].
- ⁶ Anders Ekström/Sverker Sörlin 2012: Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle. Stockholm: Norstedts, s. 34-38.
- ⁷ Julia Boguslaw/Eskil Wadensjö 2011: "Vilka är humanisterna? Humanisterna och den svenska arbetsmarknaden". I: Humanisterna och framtidsområdet. Stockholm: Institutet för framtidsstudier, Forskningsrapport 2011/1, s. 25-75, här s. 47. Tillgänglig: https://www.iffs.se/media/1744/Forsknrapport_Humanisterna_m_bokm.pdf [2018-05-28].
- ⁸ Se exempelvis antologin Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter av Forser/Karlssohn (red.) 2013.
- ⁹ För humanioras relevans och nytta i samhället pläderar inte minst Ekström/Sörlin 2012.
- ¹⁰ Victoria Fareld 2013: "Det forskningspolitiska nyspråket – bänd loss begreppen". I: Tomas Forser/Thomas Karlssohn (red.), Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter. Göteborg: Daidalos, s. 229-237, här s. 235.
- ¹¹ Se Anna Victoria Hallberg 2018: Elitism som nytta. Om humaniora och bildning i den svenska akademien. Svenskt Näringsliv, Svenskt Näringslivs skuggutredning till den statliga styr- och resursutredningen. Tillgänglig: https://www.svensktnaringsliv.se/fragor/matchning-arbetsmarknad/elitism-som-nytta-om-humaniora-och-bildning-i-den-svenska-akademi_697773.html [2018-05-28]. För en substantiell kritik av några bärande tankegångar i rapporten, se Marie Öhmans inlägg "Både spets och bredd behövs i humaniora" på Humtank-bloggen: <http://humtank.se/bade-spets-och-bredd-behovs-humaniora/> [2018-05-28].
- ¹² Rapporten är en del av organisationens "skuggutredning" till det i skrivande stund pågående utredningsarbetet om styrning av och resurser till svensk högre utbildning – den så kallade Struten – som leds av Pam Fredman. Humtank har meddelat sina synpunkter på hittillsvarande förslag från Strut-arbetet i en promemoria som finns att läsa här: <http://humtank.se/humtanks-samlade-kommentarer-till-strut-utredningen/> [2018-05-28].

- ¹³ Hallberg 2018, s. 12.
- ¹⁴ Ekström/Sörilin 2012, s. 228-229.
- ¹⁵ Universities UK 2015: Supply and demand for higher-level skills London: Universities UK, s. 33. Tillgänglig: <https://www.universitiesuk.ac.uk/policy-and-analysis/reports/Documents/2015/supply-and-demand-for-higher-level-skills.pdf> [2018-05-28].
- ¹⁶ Boguslaw/Wadensjö 2011, s. 72. I uppgifterna som ligger till grund för analysen räknas dock inte religionsvetare till personer med examen i humaniora. Detsamma gäller för dem som har lärarutbildning, journalistutbildning och bibliotekarieutbildning, där de två sistnämnda grupperna ingår i kategorin samhällsvetare.
- ¹⁷ Boguslaw/Wadensjö 2011, s. 71.
- ¹⁸ Fredrik Schoug 2008: "Sammanfattning". I: Fredrik Schoug (red.), Humaniora i yrkeslivet. Lund: Lunds universitet, Utvärderingsenheten Rapport nr. 2008:249, s. 105-108, här s. 107. Tillgänglig: http://projekt.ht.lu.se/fileadmin/user_upload/project/PDP/docs/Humaniora_i_yrkeslivet.pdf [2018-05-28].
- ¹⁹ Charlotta Zetterwall 2008: "Etablering på arbetsmarknaden". I: Fredrik Schoug (red.), Humaniora i yrkeslivet. Lund: Lunds universitet, Utvärderingsenheten Rapport nr. 2008:249, s. 62-80, här s. 65, 63.
- ²⁰ I Bolognadeklarationen uttrycks "främjandet av anställningsbarhet" som ett övergripande mål. Att detta mål främst syftar till infrastrukturella förändringar framgår av de nedbrutna operativa mål som formuleras utifrån de övergripande. "Tydliga och jämförbara examina", "poängsystem" och "främjande av rörlighet", snarare än innehållsliga aspekter, framställs där som faktorer som ska bidra till anställningsbarheten. Även om dessa mål är just övergripande och inte säger något explicit om arbetslivsanknytning, så framgår av reformens förarbeten att utbildningars yrkesförberedelse betonas. Exempelvis anges i propositionen Ny värld – ny högskola att en svensk kandidatexamen "ska ge studenterna en god grund för att gå vidare till nästa nivå eller söka sig ut på arbetsmarknaden". (Prop. 2004/05:162, s. 111. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/ny-varld--ny-hogskola-la_GS03162 [2018-06-01]).
- ²¹ Ulf Andréasson/Elin Rosenberg/Helene Lindstrand 2007: Jakten på anställningsbarhet: Om mötet mellan student och arbetsgivare.
- ²² Se exempelvis Högskoleutbildningarna och arbetsmarknaden: Ett planeringsunderlag inför läsåret 2010/11, Högskoleverkens Rapport 2010:1 R, s. 42 och Universitet och högskolor: Årsrapport 2013, Universitetskanslerämbetets rapport 2013:2, s. 68. Tillgängliga: <http://www.uka.se/publikationer--beslut.html> [2018-06-01].
- ²³ Stefan Fölster/Johan Kreicbergs/Malin Sahlén 2011: Konsten att strula till ett liv. Om ungdomars irrvägar mellan skola och arbete. Svenskt Näringsliv. Tillgänglig: https://www.svensktnaringsliv.se/fragor/ungdomsarbetslos-het/konsten-att-strula-till-ett-liv_558277.html [2018-06-01].
- ²⁴ Ekström/Sörilin 2012, s. 85.
- ²⁵ För den som önskar läsa en fullödlig historisk genomgång av den högre utbildningens utveckling i Sverige rekommenderas utredningen SOU 2015:70: Högre utbildning under 20 år. Betänkande av Utredningen om högskolans utbildningsutbud. Tillgänglig: https://www.regeringen.se/contentassets/18f07e4081134302a3c546341337cdf/hogre-utbildning-under-tju-go-ar-sou_2015_70.pdf [2018-06-01].

- ²⁶ SOU 2015:70, s. 40-43.
- ²⁷ Högskolelag (1977:218), 1 kap., 2 §. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskolelag-1977218_sfs-1977-218 [2018-06-01].
- ²⁸ Högskolelag (1977:218), 1 kap., 7 §.
- ²⁹ SOU 2015:70, s. 45-47.
- ³⁰ Högskolelag (1992:1434), 1 kap., 9 § och SFS 2001:1263.
- ³¹ SOU 2015:70, s. 49-51.
- ³² Proposition 1992/93:1: Om universitet och högskolor – frihet för kvalitet, s. 29 och 30. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/om-universitet-och-hogskolor---frihet-for-kvalitet_GG031 [2018-06-01].
- ³³ Högskolelag (1992:1434): 1 kap. 9 §; i dess lydelse fr.o.m. 1 juli 2002 (SFS 2001:1263).
- ³⁵ Högskolelag (1992:1434), 1 kap. 9 § (SFS 2006:173).
- ³⁶ Prop. 2004/05:162: Ny värld – ny högskola, s. 111. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/ny-varld---ny-hogskola_GSO3162 [2018-06-01].
- ³⁷ Högskoleförordning (1993:100), Bilaga 2. Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100 [2018-06-01].
- ³⁸ Regeringsbeslut 2007-03-15, U2007/2147/UH.
- ³⁹ Högskoleverket 2012: Kontaktiviter: Högskolornas verksamheter för utbildningarnas arbetslivsanknytning, Högskoleverkets rapport 2012:23 R, s. 39-41. Tillgänglig: <http://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e-2ba4/1487841905306/1223R-kontaktiviter.pdf> [2018-06-01].
- ⁴⁰ Göteborgs universitet 2016: Vision 2020, s. 24. Tillgänglig: <https://medarbetarportalen.gu.se/vision2020/?skipSSOCheck=true> [2018-06-01].
- ⁴¹ Karlstads universitet 2016: Strategisk plan 2017-2019. Tillgänglig: http://intra.kau.se/dokument/upload/C10B9428077fd20DD-1WTC99ECF95/C2016_784Strategisk%20plan%202017-2019.pdf [2018-04-27].
- ⁴² Karlstads universitet 2018: Målbild Karlstads universitet 2018, s. 1. Tillgänglig: <https://www.kau.se/om-universitetet/om-karlstads-universitet/fakta-om-universitetet/malbild-2018> [2018-04-27].
- ⁴³ Mittuniversitetet 2010: Mittuniversitetets utbildningsstrategi 2011-2015 prolangerad till 2017. Tillgänglig: https://medarbetarportalen.miun.se/globalassets/styrdokument/1.-ledning-och-styrning/organisation-och-ansvarsfordelning/utbildningsstrategi-miun-2011_2017.pdf [2018-04-22].
- ⁴⁴ Mälardalens högskola: Forsknings- och utbildningsstrategi 2017-2022, s. 5. Tillgänglig: https://www.mdh.se/polopoly_fs/1.97089!/Menu/general/column-content/attachment/Forsknings-ochutbildningsstrategi2017-2022.pdf [2018-06-01].
- ⁴⁵ Se <https://liu.se/om-liu#> [2018-04-27].
- ⁴⁶ Lunds universitet: Strategisk plan 2017-2026, s. 5. Tillgänglig: <https://www.lu.se/sites/www.lu.se/files/strategisk-plan-lunds-universitet-2017-2026-2.pdf> [2018-04-27].
- ⁴⁷ Högskoleverket 2012, s. 7.
- ⁴⁸ Högskoleverket 2012, s. 6.

- ⁴⁹ Högskoleverket 2012, s. 47.
- ⁵⁰ Sharon Rider 2015: Den lönsamma humanioran. Humanister på arbetsmarknaden i Sverige och USA. Timbro (Briefing paper #4), s. 2. Tillgänglig: <https://timbro.se/valfard/den-lonsamma-humanioran-humanister-pa-arbetsmarknaden-sverige-och-usa/> [2018-06-01].
- ⁵¹ German Bender 2014: Fler till start och fler i mål. Sverige behöver fler högskoleutbildade. TCO, TCO granskar nr 6 2014, s. 54.
- ⁵² Agneta Bladh 2013: Saknar den högre utbildningen relevans? En jämförande studie av högskoleutbildning och yrkeshögskoleutbildning. Ratio, Ratio Rapport 7, s. 55-57. Tillgänglig: http://ratio.se/app/uploads/2014/11/rapport_agneta.bladh_.pdf [2018-06-01].
- ⁵³ Helena Persson 2010: Vad är lagom? – En kunskapsöversikt av under- och överutbildning. Saco. Tillgänglig: https://www.saco.se/globalassets/saco/dokument/rapporter/2010_-_vad_ar_lagom_.pdf [2018-06-01].
- ⁵⁴ Universitetskanslerämbetet 2017: Universitet och högskolor. Årsrapport 2017. UKÄ, Rapport 2017:8, s. 89-90. Tillgänglig: <https://www.uka.se/download/18.667441fa15af4fb7b21126b3/1497612948871/arsrapport-2017.pdf> [2018-06-01].
- ⁵⁵ Universitetskanslerämbetet 2017, s. 89.
- ⁵⁶ Statistiska Centralbyrån 2010: Yrkesspridning och utbytbarhet på arbetsmarknaden. Statistiska Centralbyrån, Temarapport 2010:4, s. 13-25. Tillgänglig: http://www.scb.se/statistik/publikationer/UFO521_2010A02_BR_A40BR1004.pdf [2018-06-01].
- ⁵⁷ Rider 2015.
- ⁵⁸ Högskoleverket 2012, s. 28.
- ⁵⁹ Ekström/Sörlin 2012, s. 23.
- ⁶⁰ Niklas Stenlås 2011: "Vilka blir humanister-na?" I: Humanisterna och framtidsamhället. Stockholm: Institutet för framtidsstudier, Forskningsrapport 2011/1, s. 109-150, här s. 141.
- ⁶¹ Se bland annat Gun Berglund 2009: "Anställningsbarhet: ett tecken i tiden". I: Gun Berglund/Andreas Fejes (red.), Anställningsbarhet: perspektiv från utbildning och arbetsliv. Lund: Studentlitteratur, s. 25-36, här s. 28 och Stenlås 2011, s. 115, 141.
- ⁶² Stenlås 2011, s. 142.
- ⁶³ Se bland annat <https://www.stbl.fi/2016/10/28/myten-om-den-arbetslosa-humanisten/> [2018-04-13] och Josefin Holmström 2015: "Blir du lönsam, lille humanist? Svenska Dagbladet 2015-06-02.
- ⁶⁴ Se Sacos hemsida: <https://www.saco.se/press/arbetsloshet-for-akademiker/> [2018-04-13].
- ⁶⁵ Martin Wiklund 2012: "Humanioras bruksvärde - om kunskapens användning och humanistiska kompetenser bortom instrumentalism". I: Jesper Eckhardt Larsen/Martin Wiklund (red.), Humaniora i kunskapssamhället: en nordisk debattbok. Malmö: NSU Press/Aarhus Universitetsforlag, s. 233-258, här s. 233.
- ⁶⁶ Fredrik Schoug 2008: "Anställningsbarhet och arbetslivsanknytning". I: Fredrik Schoug (red.), Humaniora i yrkeslivet. Lund: Lunds universitet, Utvärderingsenheten Rapport nr. 2008:249, s. 17-33, här s. 21. Tillgänglig: http://projekt.ht.lu.se/fileadmin/user_upload/project/PDP/docs/Humaniora_i_yrkeslivet.pdf [2018-05-28].

- ⁶⁷ Att arbetsmarknaden generellt efterfrågar generiska kompetenser uppmärksammas också av Högskoleverket 2012 i Kontaktaktiviteter, s. 8.
- ⁶⁸ Ansvariga vid samtliga undersökta lärosäten förutom HV hade till och med 2018-05-18 besvarat frågorna helt eller delvis och/eller hänvisat till dokument eller andra ansvarsställen. En del av uppgiftslämnarna nedan har dock inte besvarat just dessa frågor utan tillfrågats på annat vis. De personer som via mejl eller muntligen lämnat uppgifter som redovisas i denna rapportdel är lärosätetsvis i bokstavsordning: HB: Ann-Christin Andréasson, Claes Lennartsson; GU: Helena Mindedal, Stina Sundling; HDA: Sigrid Saveljeff; HiG: Johanna Esplund, Micael Melander; HH: Helen Fuchs; JU: Sofie Sääf; KaU: Håkan Spiuth; LiU: Åsa Danielsson, Charlotta Einarsson, Ingemar Grandin, Carolina Lönnig, Andreas Nyblom, Ann-Karin Sundberg; LnU: Anita Hall, Annika Sand; LTU: Katarina Karlsson; LU: Mattias Fall; MaU: Helena Smitt; MDH: Christina Kääriä; MIUN: Kajsa Fridell; OrU: Karin Collén; SH: Nils Ekedahl; SU: Henric Hertzman; UmU: Per Melander; UU: Sara Lilja Visén.
- ⁶⁹ Varje enskilt lärosäte beskrivs här inte i detalj.
- ⁷⁰ HLK är en av JU:s fyra "fackhögskolor" vid sidan av Hälsohögskolan, Tekniska högskolan och Jönköping International Business School.
- ⁷¹ Andréasson/Rosenberg/Lindstrand 2007.
- ⁷² Helena Östlund 2016: "Humanister behövs i näringslivet". I: Tidningen Curie 2016-08-31. Tillgänglig: <https://www.tidningencurie.se/nyheter/2016/08/31/humanister-behovs-i-na-ringslivet/> [2018-06-01].
- ⁷³ Schoug 2008, s. 20-21.
- ⁷⁴ Åsiktsdokument, HTS, reviderat 2016-05-10.
- ⁷⁵ https://utbildning.gu.se/kurser/kurs_information?courseid=SPL180 [2018-05-29].
- ⁷⁶ <https://sprak.gu.se/utbildning/internationella-sprakprogrammet> [2018-05-25]. Därtill ingår kursen Språk och arbetsliv (7,5 hp) som istället ska "utveckla studentens förmåga att kommunicera kunskapernas användbarhet i olika sammanhang, samt att omsätta dem i praktiken."
- ⁷⁷ Se dokument från <https://studentportal.gu.se/minastudier/sprak/praktik/> [2018-06-01].
- ⁷⁸ <https://liu.se/nyhet/ny-utbildning-satsar-pa-mediekompetenta-humanister> [2018-03-26].
- ⁷⁹ <https://liu.se/studieinfo/program/f7kkm/3965> [2018-05-25].
- ⁸⁰ Utöver programmen har MIUN ättio humanistiska kurser inom dessa fem områden.
- ⁸¹ <https://www.miun.se/utbildning/program/sprak-litteratur-historia-och-religion/magister-utbildning-i-litteraturvetenskap/om-programmet/> [2018-05-28].
- ⁸² <https://www.miun.se/hum/> [2018-05-28].
- ⁸³ <http://www.mdh.se/utbildning/program/sprak-kommunikation?programCode=GKV09> [2018-05-28].
- ⁸⁴ <https://www.kau.se/utbildning/program-och-kurser/program/HGKVP> [2018-05-28].
- ⁸⁵ Högskoleverket 2012, s. 5, 47; Stenlås 2011, s. 140-141.
- ⁸⁶ Schoug 2008, s. 107-108.

humtank.se

Hemsida: humtank.se · E-post: info@humtank.se · Twitter: [@HumtankSverige](https://twitter.com/HumtankSverige) · Facebook: facebook.com/humtank

2018